

КНИГАРЬ

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО
ПИСЬМЕНСТВА

ТОВАРИСТВО "ЧАС" У КНИЖІ

1918.

Ч. одинадцять

Ц. 1 карб. 40 коп.

липень

Handwritten signature in blue ink.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕПЛАТА НА 1918 Р. НА ЩОДЕННУ ГАЗЕТУ

НОВА РАДА.

Газета політична, економічна і літературна
виходить щодня, окрім понеділів і днів, після великих свят.

Передплата на 3 міс.—24 руб. на 2 міс.—18 руб. на 1 міс.—8 руб.

Адреса редакції і контори: Київ, Інститутська, 23. телефон 64—80.

Редактор А. Ніковський.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕПЛАТА НА

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК,

український місячник літератури, науки й громадського життя.

Редакція і контора: Київ, В.-Підвальна № 36, пом. 8. Телефон 60—27.

Передплата: З огляду на важкі видавничі обставини передплата не установлена твердо: треба
поки-що прислати 10 карб.

Товариші робітники, селяне, козаки!

Передплачуйте й читайте

„РОБІТНИЧУ ГАЗЕТУ“

ОРГАН ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛЬ
ДЕМОКРАТИЧНОЇ РОБІТНИЧОЇ ПАРТІЇ.

Передплата на один місяць 5 карбованців.

Старих передплатників просимо вказувати № своїх попередніх адрес.
Адреса редакції і контори: Київ Михайловський пр. 35, кв. 1. Телеф. 65—10.

Передплачуйте журнал—тижневик

„НАРОДНЯ СПРАВА“.

Народня справа буде обслуговувати широкі вер-
стви українського народу, буде дбати про інтереси
українського селянства та робітництва, усім зро-
зумілою рідною мовою буде освітлювати питання
політичного та громадського характеру, міститиме
статті і даватиме багато чистого практичних порад
по сільському господарству та кооперації.

Адреса редакції: Київ, Володимирська вул. 33.

Передплата оголошується поки що тільки на 4 міс.

Умови передплати: На 4 місяці 4 кар.

Передплачуйте селянський журнал Народня Справа.

Видавництво „СМІХ“

випустило такі книжки:

На вський зяладок життя (1600 добірних укр.
приказок та приповісток) ц. 1 карб.

На дозвіллі (веселі оповідання різних авто-
рів) ц. 1 карб.

Для дорослих (веселі казки та легенди) ці-
на 1 карб.

Дідові та бабині перекази (веселі народні
оповідання) ціна 75 коп.

Склад видань у Києві. Книжна Комора „ЧАС“.
Володимирська 42.

Зміст II-го числа „Книгаря“. П. Стебницький.—† Проф. Хведір Вовк
(некролог). С. Кондра.—Загальні принципи технічної організації бібліотек. М. Сріблян-
ський.—Поет майбутньої людини.—З преси.—Критика і бібліографія. Одділи: I. Історія.
—II. Публіцистика.—III. Економіка.—IV. Красне письменство.—V. Педагогіка
і школа.—VI. Справочники.—VII. Біографії.—VIII. Мовознавство.—IX. Медицина.
X. Поезії.—XI. Театр і пьєси.—XII. Художні видання.—XIII. Релігія та церква.
Видавнича хроніка.—Літературне життя (звістки та чутки). — Нові книжки. (749—
809). Оповідки.

Книгарь

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА.

Київ.
Рік видання другий.

Липень, 1918 р.

Число II-е.
Виходить що-місяця.

† Проф. Хведір Вовк.

Ще смерть. Хоч і не можна сказати, що передчасна, бо за останні півтора року вона ходила дуже близько округ небіжчика, але все-ж гірка і болюча смерть, бо ваяла одного з найстаріших діячів нашого громадського життя і визначного представника української науки, від котрого ще багато можна було сподіватись послуг для України і її культури.

Тяжкий життєвий шлях довелось перейти небіжчику Вовкові, поки він вийшов на широку стежку фаховця і придбав своїм науковим працям європейське признание. Розпочав він свою службу українській науці участю в роботі київського відділа Географічного товариства, що полишив по собі такий славний слід в сфері української етнографії та фольклору. Але під час тих утисків, що в 1876 році спинили на 30 літ весь нормальний хід української літературної і культурної роботи, молодий Вовк, слідом за М. Драгомановим, опинився в злидєнних умовах і хоробливій атмосфері життя політичного емігранта. Отже сильна, кременна вдача Вовка вдержала його коло серйозної наукової праці.

Він попереду блукав по закордонній Україні, збираючи етнографічний та фольклорний матеріал; потім працював разом з Є. Реклю над його знаменитими томами всесвітньої Географії; студював в Парижі антропологію, слухаючи лекції видатніших представників

цієї—нової ще тоді—наукової галузі; писав в французьких спеціальних виданнях розвідки з української етнографії. Вже як признаний вчений, він бере участь в виданнях Наукового Товариства імени Шевченка у Львові, улаштовує і редагує чимало томів Записок і студій товариства, присвячених його фаху. Пізніше, найздом, читає лекції на літніх курсах у Львові і під час паризької всесвітньої виставки 1900 р. працює разом з проф. Максимом Ковалевським в його вільнім університеті для слухачів з Росії.

В цей період 30-літнього примусового перебування по-за межами рідного краю небіжчик положив силу енергії на наукову роботу, продуктивність якої могла-б бути ще більшою, як-би йому не доводилось разом з тим заробляти на хліб для себе і родини: а ця боротьба за існування звичайно буває особливо трудною за кордоном для чужинців.

Тут таки, в Парижі, Вовк поволі склав свою многоцінну книгозбірню з літератури по всіх галузях його наукового фаху, а також і спеціально з української наукової та публіцистичної літератури, особливо закордонної.

В 1905 р. Вовкові дозволено було вернутись у Росію, і він узяв посаду в етнографічній музеї імени Олександра III, що саме тоді почав упорядковуватись. Багатючий досвід і знаття Вовка дали йому змогу особливо блискуче

поставити в музеї український відділ; надзвичайно цінні колекції виробів, побутового знаряддя, народніх костюмів, типів, фотографічних знімків, то що, зібраних переважно на закордонній Україні, становлять тепер тим більшу вартість, що після руїни, яку внесла в Галичину війна, навряд чи вже можна там здобути подібний матеріал. Це тепер, можна сказати, українське національне майно, яким лиш порядкують, на жаль, чужі руки.

Окрім своїх службових обов'язків по музею, Вовк читав лекції антропології в університеті, працював в антропологічній комісії, брав участь в роботі Географічного товариства, редагував спеціальні видання, захожувався коло складання великої етнографічної карти Росії, для якої спеціальні експедиції зібрали численний матеріал. Інші експедиції Вовк улаштував для могильних розкопок та антропологічних помірив на території України, користуючись силами цілої школи своїх слухачів з університетської молоді.

Повної обробки зібраного матеріалу проф. Вовк не міг закінчити, але все-ж він мав змогу скласти дві цінні праці по антропології та етнографії українців, для 2-го тому видання „Українській народъ въ его прошломъ и настоящемъ“ (1916 р.).

Цими обома розслідами Вовк, власне, підвів підсумок всій своїй роботі для української етнології, зазначивши, на підставі останніх дослідів Європейської науки і власних спостережень, особливості українського етнічного типу і висловивши деякі цікаві міркування про його місце серед споріднених з ним типів. Український тип, на думку проф. Вовка, належить, разом з чехо-словаками і сербо-хорватами, до чистого слов'янського типу, значно відрізняючись від московсько-польсько-білоруської етнічної групи, що має в собі расові відзнаки орієнтального характеру. Своїми висновками що-до походження українців з південного заходу Вовк наближався до думок академіка Корша, розходячись в цім питанні з іншими фахівцями філологічної науки. Спостереження над побутовим, етнографічним матеріалом також наводили проф. Вовка на зближення українського народу з його південно-західними родичами в слов'янстві...

Обидві згадані праці проф. Вовка здобули, нарешті, йому признання і з боку російської науки, хоч і не без деякого вагання, викликаного таким, мовляв, шовіністичним духом тих його розвідок. Весною цього року петроградський університет присудив Вовкові степень доктора honoris causa. Запланіле було це признання, але воно дуже потішило старого, бо дало йому право і змогу сподіватись на перехід в професорі Київського університету, про що він марив весь час по повероті з-за кордону. І справді, незабаром він був обраний Київським університетом на відповідну катедру, а далі його покликано було до Києва на участь в організації Української Академії Наук. Все обіцяло йому широкий ґрунт для наукової праці в ріднім краї,—та, видно не судилось...

Безперечно треба сказати, що проф. Вовк, як і багато таких наших громадян, що упокоїлись за останні роки став жертвою тяжких умов життя, викликаних всесвітньою війною. В спокійній, розміреній обстанові наукової роботи, до якої була принатурена його влада Європейською школою, він ще міг-би найменше 5—10 літ працювати продуктивно. Для Європи його вік—71 рік—не був би занадто довгий: в нормальні часи там трудівники науки доживають і до столітнього віку, і нікого це особливо не дивує. Але тепер і Європа, розбурхана світовими подіями, позбулась нормальної робочої обстанови, а в Росії організм та нерви проф. Вовка тим менше могли витримати важку, недужу політичну атмосферу і складні матеріальні умови, які склалися протягом чотирьох років війни. Вже саме нервові напруження, викликане невпинними революційними вибухами по Росії і особливо на Україні, могло до краю розхитати і без того вже втомлене та знесилене серце...

Багато чого не встиг зробити проф. Вовк з тих завдань, які стояли у нього на черзі і лиш дожидали рік за роком зручнішого й вільнішого часу. Особливу вагу він надавав своїм дослідом над розкопками в Мезині на Чернігівщині, де йому пощастило знайти останки первісної культури, представлені великим числом рідких і цікавих предметів. Обробити зібраний матеріал неможливо зміг

тільки в загальних рисах, а далі мав ще поглибити свої міркування в детальних розвідках, до яких, на жаль, так і не дійшла черга.

Улюбленою мрією останніх літ життя Вовка було написати українською мовою строго наукову працю по українській етнографії, зо всіма тими деталями, додатками та ілюстраціями, які не могли з тих або інших причин увійти в видання „Українській Народъ“. Але і ця праця залишилась після небіжчика, наскільки відомо, лиш в початковій стадії.

А яка невичерпана скарбниця дорогоцінного матеріалу була в споминах небіжчика з громадського життя на Україні, які він теж все захожувався записувати та ніяк не міг взятись за це послідовно і ретельно. Незадовго до смерті він розпочав спомини про одного з найблизчих йому українських діячів—О. Русова—і хотів приступити до обробки матеріалів про Драгоманова, що збереглися в нього в численних листах і замітках. Але все, що міг-би нам ще розповісти цей один з останніх могоківів вкраїнського руху 70-х років, як свідок тодішнього інтенсивного життя українського громадянства, як товариш Драгоманова в женеvський період його закордонної політичної роботи,—все те загинуло для нас разом з оповідачем...

Коштовною спадщиною українському громадянству зосталась після небіжчика та книгозбірня, про яку я вже згадував. Книжки займали всі стіни кабінету проф. Вовка. Порядок в книгозбірні завжди був надзвичайно відержаний: кожна книжка мала своє місце, по га-

лузях науки; що треба, знаходилося легко; серед книжок відділа Українська немало дуже рідких і цінних примірників. Не можна при цім не згадати і характерної прикмети Вовкової книгозбірні,— його *ex-libris*, скомпонований власноручно небіжчиком: контур мудрого вовка в окулярах, що читає розгорнуту перед його очима книжку...

Окрім книжок, проф. Вовк зібрав надзвичайно цікаві колекції західно-європейського „лубочного“ малювання на політичні та релігійні теми. Тут же, в книгозбірні, переховується сила сирового матеріалу в бібліографічних справах, замітках та виписках, розкладених систематично по картонках; тут і систематизовані листи європейських і українських діячів, з котрими Вовк був зв'язаний науковими, громадськими чи особистими стосунками. Взагалі, весь склад і лад бібліотеки Вовка показував не тільки його велику ерудицію, але і всі ознаки тої дисципліни думки і праці, яку дала небіжчику європейська наукова школа.

Тепер обов'язок українського громадянства—вжити всіх заходів, щоб скоріше перевезти на Україну дорогоцінну спадщину проф. Вовка і по-зможі, при участі його учнів, використати покинутий небіжчиком без обробки науковий та літературний матеріал. Цим тільки рідний край і зможе віддячити проф. Вовкові за його непохитну віру в український народ, за невсипущу його працю для української науки і за той, повний духової краси, подвиг, який собою складало його життя.

П. Стебницький.

Загальні принципи технічної організації бібліотек.

Стаття С. Кондри.

Завдання бібліотек—росповсюджувати знання, допомогати читачам як найкраще й найповніше використовувати ті скарби науки й мистецтва, що в них зберігаються. Увесь розпорядок в книгозбірні повинен бути добре пристосований до цієї мети, і що-більше книгозбірня, тим більшої ваги набірає питання про певний внутрішній лад. Але ж як усяка книгозбірня природно зростає і при нормальних обставинах по-волі перетворюється з малої на велику, то й слід з самого початку заводити лад,

однаково потрібний для малих і великих збірок.

З другого боку, для можливості плано-мірної обробки статистичних матеріалів по всіх книгозбірнях (напр.: склад читачів, чим вони найбільш цікавляться і т. и.) треба що-би ці матеріали збиралися скрізь і—краще—в одноманітний спосіб. Одже виникає негайна потреба—утворити загальний план бібліотечної техніки, якого додержувалися-б, принаймні в головних рисах, усі книгозбірні на Україні.

Перше завдання бібліотекономії—це каталогізація. Од більш-менш доцільної каталогізації цілком залежить зручність користування книгозбірнею. Каталогів повинно бути де-кілька, в залежності від розміру й складу бібліотеки. Але ж обов'язковим є, поперед усього каталог інвентарний, або хронологічний, який уявляє з себе хронологічний, по черзі придбання, найдетальніший реєстр рукописів, книжок, нот, малюнків, портретів, мап та иншого подібного майна.

Тут містяться: прізвище автора, видавця, редактора, перекладчика; повний титул (назва); докладні відомости про видання, формат, обсяг (кількість сторінок і окремих додатків), та розмір; про час і спосіб придбання, ціну, обкладинку й т. и. Вказується також відповідно місце кожного твору в тій системі класифікації, якої вживає бібліотека (бібліографічний індекс). Звичайно, всі записані твори нумеруються.

Таким чином інвентарний або хронологічний каталог задовольняє потреби, сказати-б, господарські і не буде зручним до безпосереднього користування читачів. Для цієї останньої мети утворюється каталог систематичний, який повинен давати детальні вказівки, про те, що є в бібліотеці з кожною галузю науки й мистецтва, по кожному окремому питанню.

Проблема системи бібліографічної класифікації дуже складна й має свою довгу історію. Треба зазначити, що така система повинна, з одного боку, відповідати, більш-менш, філософській класифікації наук, з другого-ж, і головним чином, цілком задовольняти вимоги бібліотечної техніки. Вона повинна бути не тільки універсальною, але й досить еластичною, гнучкою; не тільки детально розробленою по всіх напрямках знання, а ще й гідною, по самій своїй конструкції, для безмежного розвою кожного відділу незалежно. Разом з тим ця класифікація повинна бути логичною, послідовною, легко зрозумілою. Звичайно, для бібліотекономії переважне значіння має бік не філософський, а практичний.

Єдина система, яка задовольняє ці вимоги, є децимальна міжнародна. Про неї докладно писав я у числі 7-му „Книгаря“, тому не буду тут більше на цьому спинятись. *)

Додам тільки, що система ця, дуже розповсюджена в Америці, поширюється по волі в Європі, а в останні 15 років її почали вживати і в Росії; (напр.: СПб-ий та Варш. Політехнічні Інститути, у Москві—С.-Господ. Інститут, „Город. Універс. імени Шанявського“, Фізик.-матем. факультет та Психолог. Інститут при Моск. Універс.; Т-во „Муз. Теорет. Бібліотека“ та инші; потім Політехникум на Донщині, Психо-неврологіч. Інститут у СПб-зі, мійські бібліотеки у Варшаві, СПб-зі, Москві, земські—у Вятській та Уфимській губ. та инші). Треба зазначити, що вживається вона переважно в нових книгозбірнях, заводити ж її в старих заважає, з одного боку, низький рівень бібліографічної свідомости взагалі (і у бібліотечного персоналу зокрема), з другого-ж—велика трудність переводити велику книгозбірню на нову систему класифікації, особливо при пануючій у нас систематичній розстановці. Теж треба сказати й про російські видавництва та журнали: тільки в останні роки деякі з їх почали вживати децимальні бібліографічні індексації в своїх каталогах та виданнях (видавництва „Основа“, „Труд“, „Наука“, період. видання: „Бюллетени Літер. и Жизни“, „Бібліографічний Ежегодник“, „Бібліографіч. Извѣстія“ Рос. Бібліогр. т-ва при Моск. Унив.). І от, з вищезгаданих причин, у Росії та на Україні в цьому ділі величезної ваги панує прикра плутанина, сваволя, бібліографічна несвідомість.

Всякий, здибавшись у перше з питанням бібліографічної класифікації, здебільшого не надає йому жодної ваги й розташовує матеріали по „своїй власній“ системі. При цьому не береться на увагу попередній досвід, повторюються старі помилки. Врешті маємо стільки систем класифікації, скільки бібліотек, журналів та видавництв. А проте „бібліографія—це ключ до всіх наук“, а систематичний каталог—ключ до книгозбірні, і як-би це було корисно для читача, коли-б один ключ одмикав йому усі книгозбірні!

Світня“. Система ця, як відомо, остаточно розроблялась великим гуртом вчених-фахівців різних націй, при Міжнародному Бібліографічному Інституті у Брюсселі. При цьому за основу взято систему Дьюї, але чимало перероблено, і навіть знищено окремого індекса для американської мови та літератури (×1-та 81), яких приєднано до англійських (×2 та 82). Цілком зрозуміло, що в цій справді таки всесвітній системі, цілком натурально й логично, висунено на перший план західно-європейську культуру, незрівняно вищу й багатшу від инших.

*) Користуючись нагодою, мушу зауважити кілька слів з приводу редакційної до вищезгаданої статті примітки, ніби-то децимальна класифікація „надто націоналістично-американська, а не все-

Треба також зазначити, що така різноманітність і легкодуха безпідставність бібліографічних систем (чи, з другого боку, брак єдиної доцільної системи) дуже утрудняє переведення деяких чергових загально-державних бібліографічних завдань, як от: утворення загального систематичного каталогу рідких та коштовних творів, що переходять у наукових та академічних бібліотеках; організація центрального бібліографічного бюро для довідок; систематичне постачання книжок і каталожних карток бібліотекам і т. п.

Третій, не менш потрібний каталог—алфавітний, заводиться для того, щоби можна було швидко довідатись, чи є у книгозбірні та чи інша книжка, або які саме твори того чи іншого автора? Складання цього каталогу теж має свої чималі труднощі—реєстрація анонімних творів, транскрипція чужоземних прізвищ і т. п.,—але це вже завдання підручників бібліотекономії та інструкцій внутрішнього розпорядку. Тут тільки ще раз підкреслю надзвичайну вагу цієї умови,—щоби й система бібліографічної класифікації, й правила алфавітної каталогізації були по всіх книгозбірнях і покажчиках однакові.

Потім треба також неодмінно дбати, аби всі статті з журналів та збірників обов'язково були, відповідно їхньому змістові та авторам, розміщені у систематичному й алфавітному каталогах. Журналів книгозбірні завжди мають дуже багато і коли не виявити їхнього змісту, то всі вони будуть поховані без усякого вжитку; а тим часом періодичні видання зберігають чималі скарби знання й мистецтва.

Отже маємо три головних принципи реєстрації творів: хронологичний, систематичний та алфавітний. В бібліотеках (та при загальній реєстрації нових друкованих творів) в основу береться принцип хронологичний, бо тоді каталог має форму книги, в яку зручніше докладно вписувати всі потрібні відомості.

Систематичний-же й алфавітний каталоги, які потрібно, аби зберігти їхній лад, вести на картках,—набувають значіння додаткових покажчиків, що допомагають робити потрібні довідки. (Аналогічно журнали й видавництва мусять випускати приблизно що-року такі покажчики).

Та коли реєструється явсь цілком закінчена збірка в сталих межах часу (напр. бібліотека якоїсь славнозвісної особи, чи зміст журналів за певний період), потреба в 1-му, хронологичному реєстрові зникає,

основним каталогом з'являється систематичний, і хронологичний принцип виявляє себе тільки в тому, що твори одноманітного змісту (однаково індексовані) розміщуються (в систем. реєстрі) по черзі надрукування. В невеличких книгозбірнях иноді місце алфавітного (а часом і систематичного) каталогу заступає словниковий („предметний“, „словарний“) покажчик, де розміщено по алфавіту не тільки автори й назви, а ще й усі питання, що їх розроблено в книжках. Але для великих бібліотек така заміна не годиться. Поруч з цими ґрунтовними каталогами корисно також складати різноманітні реєстри творів, як от, напр.: реєстри найкращих підручників з різних галузів, а також видатних новин; реєстри літератури по біжучих гострих питаннях, або таких книжок, що стосуються до якогось святкування, ювілею то-що.

Нарешті, не обмежуючись усякими каталогами й реєстрами, треба, щоби й бібліотечний персонал йшов назустріч читачеві, давав йому всякі пояснення й поради, аби задовольнити найкраще духові потреби громадянства. Не слід чекати, поки читач знайде книжку; треба, щоби книжка шукала читача. Чим більший оборот книжок, тим краще йде бібліотечне діло. В зв'язку з цим скажу до-речі, що не слід перешкоджати користуванню бібліотечними книжками дома, бо при наукових працях це справді далеко зручніше. Ще більшу вагу має, щоби книгозбірні були матеріально приступні, найкраще—зовсім безплатні. Треба також подбати, щоби бібліотека була не далеко від читачів, і для цього великі міста, земства й Держава повинні виробити певний план бібліотечної сітки.

Для зручнішого користування книжками, вони розміщуються так, щоби їх було легко й швидко знайти. В переважній більшості книгозбірень книжки розставлено систематично, відповідно до розділів систематичного каталогу, з окремою нумерацією книжок для кожного відділу. Для своїх хатніх збірок, а також для невеличких сільських та шкільних—цей розпорядок можна вважати досить влучним, бо він дає можливість одразу й без каталогу окинути оком усе, що є по всякому питанню й знайти потрібну книжку. Але вже в середніх бібліотеках, напр., з кількома тисячами томів, такий лад стає незручним, а в великих—навіть цілком шкідливим. Головна й єдина вартість систематичної розстановки—наглядність—втрачає вагу, бо книжки вибираються по каталогу, а не безпосередньо з шаф; читач підбирає, що

Йому потрібно по каталогах, а бібліотекар шукає не по назвах, а по номерах, і йому при цьому байдуже, який зміст тих книжок, що їх вимагає читач. Разом з тим шифр книжки при такій розстановці складніший (зазначається № і звак відділу), що ускладняє розшукування.

Окрім того книжка може легко змішатись у другий відділ, бо нумерація по кожному відділу проводиться тоді окремо. Також з'являється маловигідним необхідність наприкінці кожного відділу лишати на полицях запасне місце для майбутніх придбань, а при формуванні нових відділів—робити нові перенумерації й перестановки. *)

Не краще стоїть справа й з алфавітною розстановкою: тут багато своїх особливих труднощів. Куди, напр., поставити книжку, що належить двом (або й більше) авторам? Або аноніму? Або коли прізвище скорочене, чи псевдонім, і одночасно відоме вже й справжнє?

А орфографічні різниці? Слід зауважити, що особливо тепер у нас була-б не зручна така розстановка через брак сталої орфографії. При цій розстановці також потрібно залишати багато (по числу літер) зайвого місця про запас; на щастя—вона мало поширена.

Цілоком шкодливою з'являється так звана „кріпостна система“ розстановки, що зберіглась ще, на превеликий жаль, у старих книгозбірнях. Там кожна книжка має, окрім хронологічного, ще № місця на полиці, № полиці, № шафи, а у великих книгозбірнях—ще й № залі! Занадто складні шифри, які, до того ж, доводиться переробляти при зміні помешкання або шахв.

Отже для великих книгозбірень можна вважати найбільш влучною систематичну розстановку. Але ж для великих бібліотек, з вищенаведених причин, вона не буде зручною. Тут найкращий спосіб розстановки буде той, який являється найпростішим і разом найбільш забезпечує швидкість розшукування книжок, а саме—розстановка по хронологічних №№-ам, цеб-то по черзі придбання книжок бібліотекою (як зветься в Австрії—*numerus successus*). Хоч книжки стоять всуміш різноманітного змісту, але розшукувати їх далеко легше, бо шифр зазначається тільки одним числом, а через це значно зменшуються шанси помилок і з

боку читачів і з боку персоналу. Щезають зайві „запаси місця“, однак потреба в топографічних каталогах, бо перевірку книжок можна робити прямо по хронологічному. Шифри цілоком незалежні від місця книжки. Нарешті, полегчення й зменшення необхідної праці дає, як і завжди, чималу економію.

За браком місця я не торкаюсь тут дрібніших питань про регистрацію незкінчених (або періодичних) видань, дублетів, дефектних книжок і т. п.

Що до способу виготовання каталогів то було-б найкраще, як би всі вони були друковані. Але-ж таку розкіш, як друкований інвентарь, могла собі дозволити в Росії тільки бібліотека Військової Медичної Академії та Сиб. Політехн. Інституту. Систематичний каталог, для більшої зручності користування, слід видавати друкованою книжкою, залишивши в картках тільки нові придбання, до передруку каталога. Друкування цілої низки додаткових каталогів цілоком не раціонально. А от каталожні картки неодмінно треба друкувати, бо читати їх взагалі не дуже зручно, а особливо писані. Але ж тут знов повстає таж сама перешкода—дорожнеча друку при малій кількості примірників видання. Запобігти цьому лихові намагаються давно. Один бібліограф (б'бл. Румянц. музею у Москві, Квасков) пропонував видавництвам прикладати до кожної книжки картку, гідну для каталога. „Главное Управление по делам печати“ видавало особливі примірники своєї „Літописи“, де назви книжок було надруковано тільки з одного боку листка: розрізавши, можна понаклеювати окремі назви на картки каталога. Також роблять деякі бібліотеки, розрізуючи друковані систематичні каталоги. „Русское Библиографическое Общество при Моск. Университетѣ“ при своїх виданнях прикладає окремий лист, на якому тричі надруковано титул, для наклеювання на три картки. Деякі великі бібліотеки друкують картки у власних друкарнях (В.-Мед. Академія. Спб.).

Щоб добре поладити цю некучу справу, треба поперед усього вибрати найзручніший розмір картки і вже цього розміру твердо додержуватись усім бібліотекам. Найкращим, безумовно, буде той розмір, який, на підставі довготривалого досвіду Європейських та Американських книгозбірень, ухвалив Міжнародний Бібліографічний Інститут, а саме 75 на 125 міліметрів. Більший розмір не зручний, бо картки псуються; в цьому й деякі російські книгозбірні вже переконались, примушені переписати свої вели-

*) При розстановці по десятичній системі частини цих хиб можна уникнути, бо тоді шифр уявляє в себе як-раз бібліографічний індекс,—але ж він також занадто складний.

кі картки на міжнародній розмір, з чималими втратами (Моск. мійські бібліотеки).

Щодо способу виготовлення карток, то друкування їх видавцями книжок має дуже великі хиби: кожний друкуватиме нарізно, міститиме ті чи інші відомости, додержуватиме тих чи інших правил алфавіту, вживатиме різного матеріялу, і це все разом часто густо зробить неможливим користування з таких карток. Замість карток було-би бажано, щоби видавництва (або—краще—авторі) зазначали на титульній сторінці індексом децимальної бібліографічної класифікації зміст книжки (чи статті журналу).

Спосіб наклеївки на картки відбірає багато часу й праці, та ще й картки часто псуються, згинаються (див. вище). Найкращий спосіб постачання друкованих карток заведено в Америці та західній Європі. Межннар. Бібліограф. Інститут у Брюсселі, бібліотека конгреса у Сполуч. Штатах, а також деякі інші американські бібліотеки друкують картки для своїх каталогів у чималій кількості і продають їх комплектами, чи в роздріб.

Берлінська Королівська бібліотека об'явила передплату на свій каталог і коли приєдналось кілька десятків німецьких бібліотек, картки було надруковано й вони пішли у продаж. Ціна картки при таких умовах 1—2 коп.; розмір, звичайно, міжнародній 75×125 м. Як бачимо, при такому порядку, добре фаховцем складена й гарно надрукована картка коштує значно дешевше від часто-густо невдалої, неповної та ще й погано написаної рукою.

Таким же чином слід організувати й постачання книгозбірням усіх потрібних бланків—при неодмінній умові їхньої односторонності—а також каталожних скриньок й т. п.

Принцип гуртового виробу потрібних річей, звичайно, полегчує роботу та зменшує видатки. Отже маємо ще один і превеликий економічний аргумент до згоди усіх українських книгозбірень на полі бібліотечної техніки. Особливо така згода зручна й має вагу тепер, коли, з одного боку українські бібліотеки тільки засновуються, і тому краще одразу засвоїти певний, випробований лад (ніж потім переробляти), а з другого—це дуже полегчує (так в розумінню адміністраційному—готові детальні інструкції—як і економічному) і організацію книгозбірень, і, особливо, регулювання розвою їхньої діяльності відповідно до вимог життя. Для цього останнього також потрібний добре

розроблений і скрізь, в головних рисах, однаково утворений апарат.

Отже, що-би можна було слідкувати за розвитком книгозбірні і йти назустріч біжучим потребам читачів, потрібно, щоб увесь рух бібліотечного життя був певно зафіксований.

Чим докладніше відбивається життя книгозбірні в матеріялах бібліотечної статистики, тим краще можна регулювати й розвинути бібліотечну справу. В цьому розумінню особливу вагу мають дві групи відомостей: з одного боку—про склад читачів, а з другого—про циркуляцію книжок. В першій групі повинні бути відомости: про кількість, професійний та національний склад читачів, їхні роки та район мешкання і т. и. В другій—про кількість творів, окремо по відділах, про засоби придбання та збереження їх, про кількість читаних книжок по відділах; про найбільш цікаві читачам книжки й журнали й т. и. Для збирання усіх цих відомостей, а також взагалі про внутрішній розпорядок повинна бути детальна інструкція. В загальних-же рисах, для потреб бібліотечної статистики треба заводити такий лад: всі читачи записуються у книжку (з усіма потрібними відомостями) й одержують нумерованого білета. Кожний читач мусить виписати з каталогів на окремі листочки шіфри (й назви) потрібних йому книжок, а також № свого квитка. Всі такі листки бібліотекарь перемічає календарним штемелем. Роскладаючи потім ці листки по відповідних ознаках читачів (професія, роки й т. и.) матимем відомости I-ї групи; роскладаючи по відділах чи по авторах (назвах, наур., журнали)—II-ї.

Для реєстрації абонементу (а також для контролю й необхідних розвідок) потрібна також карткова система формулярів. Кожний читач і кожна книжка мають окремі картки-формуляри, на яких і зазначаються всі їхні взаємовідносини (нумерами й датами), цеб-то: з одного боку—які книжки й скільки тримав кожний, та скільки разів, як довго і в кого перебувала кожна книжка—з другого. Легко зрозуміти, як одержати всякі потрібні відомости, користуючись, окрім листків, також формулярами, реєстром читачів, інвентарем й т. и.

Розглядаючи та порівнюючи складені на підставі цих відомостей відповідні статистичні таблиці як бібліотеки, так рівно й громадяне й держава матимуть усі дані для міркування про поліпшення й розвій цієї найважливішої культурної справи.

Яким-же чином здійснити упорядкування й організацію бібліотек?

Єдиним певним шляхом буде заклад бібліотечного товариства, на кшталт тих, що вже давно в великій кількості й на користь справі існують на Заході (а років з 5 за-снувалося одно і в Росії). Мета його буде, звичайно, значно ширша й глибша, обхопить з усіх боків життя бібліотек та їхніх робітників; але разом воно найкраще розв'яже й усі питання бібліотекономії.

Отже, щоби перевести в життя оцю до-конче потрібну реформу бібліотекономії, внести в неї надалі твердий лад, треба негайно влаштувати з'їзд бібліотечних діячів, бібліографів і всіх, хто цікавиться та має ті чи інші стосунки з цим ділом. Такий з'їзд, виходячи з відповідних докладів, при

допомозі різних комісій і, разом з тим, користуючись найбільшим авторитетом, повинен:

I. Виробити певний лад внутрішньої, адміністративної й економічної організації бібліотек.

II. Укласти докладну зразкову інструкцію бібліотечної техніки й пропонувати додержувати її усім українським книгозбірням.

III. Роз'язати низку питань загальнодержавного змісту—про державну книгозбірню, бібліотечні школи й музеї, реєстрацію усіх продуктів друку, бібліографічне бюро й т. и.

IV. Закласти Всеукраїнське Бібліотечне товариство, яке й буде керманічем усього бібліотечного діла на Україні.

Поет майбутньої людини.

(З нагоди 25-ліття письменської діяльності Ольги Кобилянської.)

Стаття М. Сріблянського.

Видавництво „Серп і Молот“ постановило видати повний збірник творів Ольги Кобилянської. До цієї збірки увійдуть усі белетристичні писання нашої славної письменниці, надруковані до цього (1918) року, що разом складе 10 томів.

Нарешті, українське громадянство матиме змогу познайомитись з творчістю, яка стала окрасою нашого літературного мистецтва і яку дуже мало хто знає. Сучасне літературне покоління трохи ще знає останні твори письменниці, але рідко хто навіть чув про давніші писання, такі величні картини, як „Царівна“, „Земля“, „Нюба“, і чарівні мініатюри.

„Царівну“ було надруковано колись в Чернівецькій газеті „Букована“, а потім вона вийшла окремим виданням в числі 300 примірників. От же тільки 300 людей мало змогу придбати собі цей твір, прочитати, думати над ним і познайомити з ним обмежене коло близьких. Така невелика купка українців знає „Царівну“! „Царівну“, що повинна бути шідручною книгою життя для молоді! Книгою, незвичайно-зворушливою тепер і дивною, несподіваною в українському письменстві в 90-х р.р.

В 1894 році в „Зорі“ з'явився перший друкований твір О. Кобилянської—оповідання „Людина“, і з того часу минає цього року 25 літ плідотворної високої письменської праці на добро рідного краю, праці,

що відбувається у виключно несприятливих обставинах. Наскільки ці обставини—легко кажучи—несприятливі, видно з того, що в цей час, коли пишеться ця замітка, наша велика письменниця, творець невмирущих цінностей, що довгі віки будуть джерелом цілющої води для нас,—в цей час голодує.

О. Кобилянська живе в Чернівцях, що кілька разів переходили з рук в руки, що були під обстрілами, що кілька разів переживали жах гарматної канонади, що опинилися врешті без харчових продуктів і предметів першої потреби. Пише велику повість і... голодує. Одинок, самотня, з надломленим здоров'ям, без жадної опори і помозі ні від кого. Два брати її—офіцери давно на війні, один тяжко ранений, а другий—кілька років у полоні в Сибіру. І коли здоровим, молодим людям, муштинам так важко боротись за життя, то які шанси в боротьбі може мати самотня, недужа жінщина, для котрої ніхто не заробляє, статків-маєтків не дбає і котра, даючи своєму краю твори високої мистецької вартости, дістає...

А буде час, коли на виданнях творів О. Кобилянської буде утворюватись „підстава української держави“—самозадоволена „батьора кляса“, як це робиться з невмирущим „Кобзарем“. На „Кобзарі“ тепер не наживається той, хто не хоче, але сам наш небіжчик—Кобзарь мав від його „морально

завдоволення", як поет і джерело мук, знущань, як людина і громадянин. Велика нація (а тепер ще й „державна“!) не може забезпечити своїх великих людей!

Тернистим шляхом йшов наш народ, не менш тернистим іде наша держава і мученицьким—йдуть наші кращі творці невмирущих цінностей. Такий шлях і О. Кобилянської, що тепер майже єдина репрезентує храм українського мистецтва, як його первосвященик, що єдина розжеврює огонь на жертвовнику артистичного всеоожження і подвигу.

Важко визволитись від наочних вражінь сучасності, щоб цілком поринути в созерцання культурно-естетичних цінностей, а тому мимоволі пишеться про голод у Чернівцях замість того, щоб писати про письменську діяльність згаданого автора, однак в сучасних обставинах ми можемо знаходити пояснення долі наших визначних людей, а тому, говорячи про одне, не можемо не згадувати про друге.

Отже... 25 років славної літературної діяльності автора, про якого громадянство майже нічого не знає.

Народилась Ольга Кобилянська 27 листопада 1863 року в містечку Гура-Гумора в глибині Карпацьких гір на Буковині, заселеній чистокровними українцями. Батько її—Юліян Кобилянський був незаможний дрібний урядовець, обтяжений великою родиною. Ольга була його сьомою дитиною, а тому мала менше догляду, менше освіти, але більше волі для „самоозначення“. Жила в Гура-Гуморі до 8 літ, а потім ще 15 літ в Кімполюзі, ще глибше в горах, де проминули літа юности, де сформувався гордий, незалежний дух її і розвинулись високольтотні думи і мрії. Коли її батько покинув службу, перейшов він на свій малий хутір в с. Димки, Серетського повіту, а згодом вся родина Кобилянських перебралась в Чернівці, де О. Кобилянська живе безвиїздно з 1891 року, поховавши тут батька, матір, сестру, брата Володимира і лишившись на схилі літ майже самотньою. Написала тут свої найкращі твори, наповнивши їх духом гір і лісів, величністю неба над горами, таємничістю нетрів лісових і гірських потоків. Жила в гамірливому місті, а чула лише шум смерек і яли, бачучи їх вічно-зелені корони, часно освіжені срібними, пишними шатами.

В усіх творах її зустрінете живу природу і рух стихій, по-людському оживлених

і наповнених зміслом людського буття. Життя в горах поклато виразну одзнаку на душу і творчість нашої письменниці і дало чарівний колорит її писанням. Почала писати ще з 14 літ німецькою мовою, бо, хоч в родині говорили по-українському і навіть читали граматику рідної мови, але все оточення дрібноміщанське говорило по-німецькому, бібліотеки були також німецькі, часописи те-ж... На Буковині тоді ледве почало зоріти українство, письменства свого не було, хоч Буковина мала вже свого (єдиного) письменника О. Фельковича, тоді вже небіжчика.

Коли ми *тепер* можемо говорити з певною гордістю про свою літературу, що мачимало славних імен і вікопомних творів, то Буковина 80—90 років минулого століття була ще темним і несвідомим куточком Європи, де для широкого культурного пожитку не було матеріялу. Все, що освіченіше, говорило по-німецькому і О. Кобилянській німецька мова була настільки рідною, наскільки такою буває мова культурно-наукового розвитку і живих взаємин в культурнім осередку. Через те писала вона по-німецькому свої дитячі повісті, аж поки, підрісши і познайомившись з інтелігентними українками (С. Окуневською і письменницею П. Кобринською),—не освідомилась в ширших завданнях українства.

Служенню рідному народові і визволенню жіноцтва присвятила О. Кобилянська свої сили, свій поривний розум і працю.

Помимо того, що не могла здобути систематичної вищої освіти, багато і цильно працювала над самоосвітою, студіювала Софокла, Шекспіра, Дренера, Бокля, Спенсера, Бюхнера, Дарвіна, Гердера, Ніцше, захоплювалась Гайне, Якобзенем, Тургеневим, Марлітом, Т. Келером і ин.

Природний розум, пильна праця і непохитне бажання стати освіченою культурною людиною дали Кобилянській те, що так рідко трапляється з культурними самородками з незаможних провінціальних родин: великі знання і тверду волю до їх систематичного уживання і перетворення в артистичній праці.

Роспочавши літературну працю, О. Кобилянська пережила кілька гірких розчарувань, можливих для талановитої людини тільки в некультурних осередках таких країн, як Буковина й Галичина 90-х р.р. Своє перше оповідання—„Людина“ відослала була до галицького часопису „Правда“, але відтіль

їй звернуто рукопис з повідомленням, що вона не знає української мови. Це вразило авторку неймовірно, але не відбило бажання працювати далі. Через 4 роки (1892 р.) вона перероблену „Людину“ послала до галицької „Зорі“, в якій оповідання було надруковано року 1894-го. Добру підтримку Кобилянській дав листом-редактор „An der Schönen blauen Donau“ Мамрот, (котрому було „Людину“ послано в німецькі мові), що вказував на хист її до письменства і радив працювати над літературою.

Коли „Людину“ було вже надруковано—це дало напрям діяльності і повело О. Кобилянську по наміченим шляху. 1896 року в „Буковні“ (і окремим виданням) було надруковано велику повість Кобилянської „Царівна“, що зробила велике враження на суспільство, викликаларухдумок. „Царівна“—історія молодої жіночої душі, кажучи коротко. От собі росте сирота-дівчина Наталка Верковичівна у свого дядька і думає над своєю долею, рветься на свободу, хоче багато знати, жадібно п'є науку, чуйно реагує на всі з'явища в своєму оточенні і стремиться самоозначитись: бути собі цілею!—Такий її ідеал. Удосконалювати себе, щоб створити щось дивне, велике для себе і для свого народу. Боротьба за індивідуальність, за право жити і робити по своїй волі заповняє життя Наталки і зміст повісті. Майстерно малює Кобилянська не тільки оточуючу природу, але й психологічні ситуації, в яких опиняється її героїня. Міщанство, обивательщина—її найбільші вороги і для їх вона вмів знаходити такі вирази і характеристики, яких до того часу в нашій літературі було дуже мало. Різниця між старим життям (реальним) і новим (художньо-мислимим) проведена яскраво-блискуче. Проповідь нової гордої (вільної) людини, що носила на собі зовнішні прикмети ніщанства, виклекали обурення в міщанстві життєвому і літературному. Старі кола, можна сказати отверто, просто визвірилися на ніщанство і буцім-то призирали до народу.

Але уважне око побачить незмірну любов до нової людини, вільної і гордої в кращому значінні цих слів, любов до народу вільного, а не до юрби, як збірника рабських звичок: понижуючого упокорення перед сильними і чванькуватого нахабства перед слабшими. З цією юрбою Наталка веде війну. Образи її подано в типах дядька і дядька Натальчвних, а також в Орядині. Орядин—спочатку український марксист, потім—потроху еволюціонував від теорії до

практики вульгарного матеріалізму і хоч був колись близький душі Наталчиній, згодом здеґрадував в її уяві до міщанина і кар'єровича. Історія боротьби ідеалістичної (Наталка) і матеріалістичної „ідеології“ незвичайно цікаво змальовано авторкою.

Зрештою Наталка перемогла. В усій цій боротьбі маємо об'єктом досягання нову людину, в устах Наталки—розуміється—жінчину. Кобилянська ясно поставила питання про визволення жіноцтва з темного рабства, з утисків сучасного забобонного життя і в цьому вона являється великим борцем за жіночу емансипацію на Україні. Українське жіноцтво має свого талановитого блискучого оборонця і провозвістника нової кращої долі для його.

„Царівна“ носить на собі вразну ознаку молодих стремлень нашої кращої інтелігенції 80 р.р., особливо нечисленого жіноцтва. Знайомство Кобилянської з Кобринською і Окуневською мало результатом прилучення і її до піонерів жіночої емансипації на Україні.

В дальших своїх творах Кобилянська вірно служила ідеалам, оповішеним „Царівною“, але зі зростом її свідомости і артистично-літературної культури, ці ідеї набрали пишної художньої форми.

В 90-х р.р. Кобилянська надрукувала, озріч згаданих більших повістей, ще оповідання і нариси: „Жебрачка“, „Він і вона“, „Банк рустикальний“, „Мужик“, „Час“, „Impromptu phantasie“, „Natur“, „Битва“ „Некультурна“, „На полях“, „Під голим небом“, „Valse melancolique“, „Думи старика“ і інші, які потім (1899) були видані у Львові збірками під назвою „Покора і інші оповідання“, та р. 1905—„До світа“.

Рoku 1902 в альманаху „Левада“ з'явилась велика повість Кобилянської „Земля“,—велика картина життя українського селянина. В „народній“ літературі не тільки нашій, а і у інших народів, нема такої мальовничої і проникливої книги. „Мужики“ Реймонта, писання Успенського... ні, вони так глибоко не проникають в душу примітивного сина природи—селянина. Картини селянського побуту, переживань, природної обстановки, понятої легким духом містики, бурханія ерастей, схвильованої чи збаламученої селянської душі—такий зміст „Землі“, чари якої підкреслила прихильно тодішня критика. Цей твір являється вінцем в творчості Кобилянської і взагалі нашої літератури на тему—земля і село.

Рoku 1901 надруковано прегарну повість „Ніоба“ (в „Кіевск. Стар.“) і окремо

у Львові), 1909—чудесну повість—„В неділю рано зілля копала“ (в „Літ.-Наук.-Віст.“ і окремо), р. 1912—велику повість „Через кладку“ (Л.-Н.-В. і окремо), року 1913—14—повість „За ситуаціями“ („Укр. Хата“ і окремо).

В цих творах, що остануться назавжди окрасою нашого письменства, розвинуті ті-ж ідеї, заложення яких ми зустріваємо ще в „Царівні“, але в удосконаленій формі і з ширшим розмахом. Вічна проблема любови знаходить тут чарівний вираз в світлі нових свободолюбних ідей і культурних понять XX віку. Переказувати зміст і красу цієї пісні про свободну людину і краді сторони її душі—не можливо, як не можна словами переказувати музику. Треба читати їх, слухати згуки і бачити фарби, щоб переживати красу їх, а не уявляти.

Помимо цих більших творів багато написано оповідань і ліричних перлин в прозі: „Місяць“ (Л.-Н.-В.), „Ідеї“, „Вінцуні“, „Старі батьки“, „Весняний акорд“, „Юда“, „На зустріч долі“, „Лісова мати“, „Лист“ і інші.

Підчас війни, коли український народ приніс такі криваві жертви, переживав такі трагедії,—Кобилянська не омертвіла від жаху і зарисовувала цей хрестний шлях на Голгофу. Кілька оповідань, надрукованих в часописах 1917 року, ще не забуто читачами.

Тепер, як зачуваємо, славна авторка працює над більшою повістю, про яку вже давно мріяла...

Перед нами 25 років громадсько-літературної роботи, протягом котрих дала О. Кобилянська своїй Україні великий обсягом, формою і змістом твір своєї глибокої і правдивої душі, заклик до будування своєї долі при помочі дужих, незалежних і гордих характерів. На її творах виховувалось покоління, що з незломною енергією і завзяттям проклало шлях для вільної України і виявило незвичайний ентузіазм в боротьбі за самостійну Україну, кличучи свій народ бути сильним, гордим характером і одстояти своє право перед хижими своїми верогами сусідами.

З плеяди славної трійці—Коцюбинський, Л. Українка О. Кобилянська дожила, щоб бачити перемогу свого народу і його криваві нещастя, щоб бачити частку і свого впливу на дух народу і разом з ним вона, обезсилена, стоїть перед життям, задумуючи, як і він, видати новий твір свого духу.

Історія до цього часу йшла мимо народу і мимо однієї і з славних його доньок, а зрештою мусив увесь світ голосно промовити слово „Україна“, так і свідомо Україна знайде в собі голосу, щоб промовити імя своєї вірної і талановитої громадянки.

Україна мусить зуміти пошанувати свою найвидатнішу письменницю, що в чорній жалобі на схилі свого віку промовляє слова в її честь і омиває рани рідного краю люблячим серцем її дбайливою рукою своєю.

В рік ювілейний, рік великого страждання схиляємо голову перед великою громадянкою України!

3 преси.

В справі бібліотечній. В Одеській газеті „Вільне Життя“ (ч. 75) д. Старий Бібліотекар торкається питання про організацію бібліотечної справи на Україні, справи, посунути якої наше громадянство не може хоча-би на один ступінь.

Старий Бібліотекар гадає, що зарадити цій біді могло би

Одеське Наукове Товариство, яке повинно взяти на себе ініціативу, утворення при Товаристві Бібліотечної Комісії, що з свого боку повинна обіднати принаймні бібліотеки м. Одеси і Одеської Округи.

Коли б і справі Одеське Т-во прийняло до уваги цю пораду, то наше Київське тим

більше не повинно зоставатись глухим до хорошої думки.

Зазначивши потребу організації спеціальної—комісії, автор статті більш докладно свиняється на справі опорядження тих майбутніх українських бібліотек, дуже до-речі розрізняючи безсистемну збірку книжок од справжньої бібліотеки.

„Завдання кожної бібліотеки,—каже він—щоби як найбільше читачів читали як найбільше гарних книжок. Вже не кажу про те, що в кожній бібліотеці повинно бути якомога більше всіляких справочних видань, алфавітних і систематичних каталогів, словників, списків рекомендованих книг і т. д. Сама класифікація бібліотечного

скарбу повинна бути однотипна. У нас звичайно кожна бібліотека утворюється по своєму і здебільшого уявляє з себе власне не бібліотеку, а клігозбірню.

Дуже поширена бібліографічна класифікація, яка виходить з класифікації наук О. Конта. По О. Конту людське знання можна розкласти, в такий ряд: математика, астрономія, фізика, хімія, біологія, соціологія. Кожен член цього ряду може бути розкладений з свого боку на новий ряд. Можна представити таку таблицю з вертикальних і горизонтальних колон—на вертикальних будуть рубрики Контовської схеми, поповнені деякими новими, на горизонтальних будуть науки теоретичні, описові і прикладні. Таким чином, матимемо таблицю наук. Ідучи по вертикальній колоні згори до низу, бу-

демо переходити од наук більш загальних, але й менш складних, до наук менш загальних і більш складних, а йдучи по горизонтальній колоні од лівої руки до правої, будемо переходити од наук, коли можна так висловитись, філософічних до наук соціальних.

Нині в Західній Європі і Америці в багатьох бібліотеках прийнято так звану децимальну або десятичну бібліографічну класифікацію. Що разу ця класифікація притягує до себе все більше прихильників і останніми часами перекинулася і в Росію.*)

*) Докладніше про цю систему див. „Книгарь“ ч. 7, стаття С. Кондри.

Критика і бібліографія.

I. Історія.

500 Проф. Д. І. Багалій. Історія Слободської України. Культурно-Історична Бібліотека під ред. проф. Д. І. Багалія. З 71 малюнками і 2 картами. Видавництво „Союз“ Харківського кредитового Союзу кооперативів. 1918. Ст. 308, ціна 6 руб.

Серед великої купи дрібних брошурок, тоненьких книжечок-метеликів, якими заповнюється сучасний український книжковий ринок, з приємністю зупиняється око на цій показній книзі, дуже інтересній і поважній своїм змістом, дуже гарно виданій як на теперішні часи. Найкращий тепер знавець-спеціаліст по історії східних частин нашої землі—проф. Дм. Багалій дав нашому громадянству систематичний науково-популярний курс історії Слободської України, який являється немов синтезом його численних і капітальних розвідок про минуле цього краю. В своїй передмові шановний автор виясняє вагу місцевої історії, історії окремих країв нашої великої Батьківщини: „Історію Слободської України, каже він, треба знати і нашій інтелігенції, котра працюватиме серед слободсько-українського населення, і самому народові, котрий своєю кров'ю обороняв цю країну од ворогів, обробляючи землю, він поливав її своїм потом, творив історію, а тепер захоче й повинен буде її знати, бо сам нині куватиме свою долю, своє щастя, свою волю. Історія Слободської України, є частина загальної історії України. І через те її захоче знати і увесь відроджений у своїй національній самосвідомості український народ. А у населення Слобожанщини нехай його національна самосвідомість починається з того,

що найближче до нього—з свідомості про те, що творили його діди та прадіди,—з історії Слобожанщини“ (ст. 3—4).

Це зовсім слушні думки, і ми гадаємо, що в новій національній школі на Україні, особливо початковій, краєзнавству одведено буде почесне місце, йдучи за прикладом хоча б найосвіченіших народів Заходу, як от Швейцарці, котрі поруч загальної історії своєї спільної Батьківщини, виучують в школі й історію свого тіснішого рідного краю. Праця проф. Багалія може служити підручником історії рідного краю на Слобожанщині й зразком таких підручників з історії інших частин нашої широкої України. Не вважаючи на строго науковий, опертий на глибокому вивченню документальних і великих інших джерел, зміст своєї праці, проф. Багалій зумів виложити дуже приступно, популярно, розбивши великі розділи на невеличкі параграфи під окремими заголовками, ілюстровавши його вміло дібраними статистичними зразками, так що це не звужує читальника, а навпаки промовляє до його виразною мовою цифр.

Книгу поділено на такі розділи: 1-й—Географічний нарис Слободської України і початок її заселення, 2-й—про заселення Слобожанщини з другої половини XVII до кінця XVIII віку,—період найбільш інтенсивної колонізації краю українськими переселенцями з Задніпрянщини; 3-й—боротьба з татарами; 4-й—автономія, цеб-то політичний устрій Слободської України й форми її залежності од московського уряду; 5-й розділ про соціальний устрій Слобожанщини, про її соціальні стани; 6-й—про вибори до Катерининської комісії 1767 ро-

ку; 7-й—про промисли, ремесла та торгівлю старої Слобожанщини; 8-й—про земельну власність й форми володіння землею; 9-й розділ маює побут слобожанської людности—старшини, козацтва, міщанства й селянства; 10-й розділ трактує про духовенство, церкви та монастирі; 11-й—про освіту й про пам'ятки народньої словесности слободського люду; окремих—12-й розділ присвячено Григорію Сковороді й його філософії; останній 13-й розділ трактує про Харків, яко українське місто, про національний і соціальний склад його населення й про українське відродження у Харкові у XIX столітті. Цей останній розділ, на жаль, мало систематичний і уривковий. Подаючи багато фактів здебільшого з літературного українського життя, згадуючи багато іменнів, автор навіть і словечка не каже про харківську журналістику першої чверти XIX віку, яка хоч і не була українською по мові (хоча й друкувалося там де-що й українською мовою), але мала певний вплив на культурно-національне життя українське того часу. Не згадує шановний автор і за український громадський рух 60-х, 70-х і 90-х років, коли організовувалися там студентські та інші громади, не згадує видавничої діяльності Б. Грінченка, почасти харківського „Общества Грамотности“ й громадської діяльності у Харкові Олександра та Софії Русових. Шановний автор не мав на увазі дати докладний нарис українського громадського життя в Харкові, бо тоді треба було б зробити його значно повнішим. Мусимо приготувати тут одну помилку, яка, очевидно, трапилася через недогляд: на ст. 290 уміщено портрета, під яким підписано, що це—Гр. Квітка. Тим часом це портрет харківського педагога поч. XIX ст. Іллі Тимковського (див. Київ. Ст., 1899, кн. XII).

Особливо гарною прикметою книги проф. Багалія є її прекрасна мова; видно, що автор добре її вивчив на зразках народньої словесности й класичних письменників наших; нема у ній ні нагромодження чужомовних зворотів, ні штучних, також з чужого запозичених висловів; через те читається книга легко і буде вона зрозумілою широким кругам читальників. Тим більше жаль, що коректа в книзі дуже несправна і помилок коректурних сила силенна.

Шан. автор каже наприкінці своєї праці, що випущена оце „Історія Слободської України“ являє з себе третій том його „Історії українського народу“, пер-

шою частиною буде „Історія українського народу з старих часів до пол. XVII віку“, другою частиною — „Історія лівобережної України“, а четвертою—„Історія Запорозжя“. З інтересом дожидаємо виходу обіцяних проф. Багалієм праць.

Д. Дорошенко.

501 *Льонгін Цегельський.*—Русь—Україна, а Московщина—Росія. Історично-політична розвідка. Друге, перероблене видання. Царгород, 1916 р., сторін. 123, ціна 80 сот.

Перше видання цієї книги вийшло ще в 1901 році і тоді вже звернуло на себе увагу галицького громадянства оригінальністю постановки питання про взаємовідношення України і Росії в їх історичному розвитку на основах соціально-економічних. Тим більш треба вітати нинішнє нове видання, яке з'явилося на передодні того менту, коли питання про окремішність інтересів України і Росії з сфери теоретичних міркувань перейшло в дійсність і стало в увесь зріст перед українським громадянством.

Плутанина назв „Україна“, „Русь“, „Росія“, „Малоросія“, „руський“, „русак“ і т. и., яка встановилася за довгі часи поневолення українського народу, довела до того, що тепер навіть люде, які мають підстави вважати себе освіченими, ніяк не можуть второпати того, що Україна і український народ не суть і не можуть бути тим самим, що є нині Росія і так званий нині „руський“ народ. „Київ—мати городів руських“, наївно кажуть вони: „так яка ж може бути Україна, та ще в Києві?“

І от книжка д-ра Цегельського цілкомито і докладно вияснює читачеві, що таке народ, або нація взагалі; вона вияснює, що „народ є всі ті люде разом, що почувують себе одною цілістю тому, бо лучить їх спільна традиція (бувальщина) та спільні інтереси—культурні, економічні і політичні“.

Виходячи з цієї основної тези, автор доводить необхідність національних держав, як найкращої форми оборони та підписання всіх інтересів даної нації, дає докази з історії всесвітньої (германських і романських народів) того, що ні мова, ні віра, ні імя не рішають питання про народність, а рішають про це лишень минувшина та інтереси народу, що знов є наслідком його географічного положення. Далі автор переходить до історії України і Московщини.

Дуже докладно спивляючись на всіх ментах, коли стикались інтереси Москалів і Українців, автор цілком ясно представляє чи-

тачеві той факт, що інтереси ці ніколи не були і не могли бути спільними, що життя політичне, культурне і економічне цих двох народів йшли в кожного своїм окремим шляхом, що з'єднання їх могло бути лишень штучним, могло мати підставою тільки поневолення одним народом другого. Що до назви „Русь“, „руський“, і навіть „Русія“, автор надзвичайно влучно доводить, що ті назви належали лишень українському народові, що їх згодом загарбав для себе народ московський, що тоді почали поширюватись назви „Україна“ і „українці“, які існували, правда, і раніше, як сїновими „Русі“ і „Русинів“, або „Руських“, і почали поширюватись головним чином через те, що народ наш ніколи не визнавав себе за одне з народом московським і навіть в назві хотів підкреслити свою окремішність від московського народу.

Взагалі книгу Л. Цегельського ми радимо прочитати кожному, хто цікавиться рідною історією. Написана вона не тільки науково, але й популярно і надзвичайно цікаво.

К. Лоський.

II. Публіцистика.

502 Проф. М. Ф. Сумцов. Начерк розвитку Української літературної мови. Харків. 1918, стор. 40, 16-о, ціна 1 карб.

Проф. М. Ф. Сумцов в своїй брошурі побіжно зазначає головні моменти в розвитку нашої літературної мови до XIX в. і докладніше спиняється на сумних умовах того розвитку в XIX в. до сучасного моменту. Він відзначає той пересув літературного осередку зі сходу на захід, до Галичини, що відбувся в тім столітті, та літературні взаємини Галичини з Україною і культурну роль першої в удосконаленні нашого культурного язика.

Шановний автор не минає без своєї уваги і того ненормального з'явища, що можна кваліфікувати як вороже успособлення проти „галицької“ мови певних елементів нашого суспільства, і фактами великої творчої роботи галицьких письменників та вчених доводять неслухняність такого успособлення. До міркувань автора з цього приводу дозволю собі додати, що це успособлення має два джерела: одне криється в несвідомості змосковленого українського суспільства, для якого кожне українське слово, що воно його не чуло,

є чимсь чужим, цеб-то галицизмом (наче Галичина не наш край так само, як Полтавщина), бо розвій нашої літературної мови відбувався в Галичині так само, як перед галицькою добою кожне таке слово здавалося польонізмом або чимсь штучним, кованим, як казали тоді. Звичайна річ, що такі осуди і з'язані з ним успособлення розвіються під першим подихом ширшої свідомости, а головна річ—національної освіти і докладнішого зазізнання з українською літературою.

Друге джерело криється в самих галичанах і вражає вже свідомі кола нашого громадянства: це величезний вплив московфільського „язичія“ на мову галицьких вчених і авторів шкільних підручників. Само від себе дасться зрозуміти, що ми не кажемо про майже бездоганну мову А. Барвінського, В. Шухевича або І. Франка, а маємо на оці ту масу не так помітних, але численних діячів, що в творах їх добачаємо занечищення, язика що-до лексики і викривлення його важкою німецько-польською складнею. Як цікавий приклад такого типу мови, наведемо коротенький уступ з „Правотаря“ Ф. Евина (1909), власне з „Предислови“, цеб-то передмови: „А дієсь оно так не все у одиниць економічно слабих, як передовсім у одиниць неопитних, непознакомлених зі *середствами* тої борби і несвідомих своїх прав, отже у одиниць *неуміючих* *отвітно* покористуватися своїми правами (=з своїх прав) і їх як слід бергти і боронити“. В багатьох шкільних книжках ми спостерегаємо те саме з'явище і воно власне спричинилося до того, що запровадження до наших шкіл галицьких підручників, не уважаючи на те, що на зміст і метод деякі з них значно кращі від досі уживаних московських і тих українських, що уложено їх на взір московських, — стріло майже одностайний опір. Таке ненормальне становище, певна річ, невдовзі минеться, але з ним про те доводиться рахуватись.

Зазначаючи переходовий стан в розвитку нашого літературного язика при перетворенні його на державний, пр. Сумцов уважає і на сучасні літературні течії в нашій суспільстві і в кінці своєї брошури подає взірці з найхарактерніших поезій видатніших письменників, що витонченою формою вислову наочно свідчать нам, якої досконалости досяг язик наш в обсягу емоційної творчости.—До речі, проф. Сумцов висловлює свій жаль, що ми ще й досі не маємо повного видання творів (віршів)

письменника XVIII в. Климентія; подаємо з цього приводу бібліографічну інформацію, що твори Климентія надруковано під редакцією ак. В. Перетця в 1912 р. в „Памятках українсько-руської мови і літератури“, т. IV.

Проф. Є. Тимченко.

503 *Краснов*. Що тепер діється в Росії? Друге видання накладом „Союза визволення України“. Стор. 16 in 8°, Відень, 1916. Ціна 10 сот.

504 *М. Троцький*. Як прийшло в Росії до революції. Накладом „Союза визволення України“. Стор. 35 in 8°. Відень, 1917. Ціна 60 сот.

Обидві брошури, що видав „Союз визволення України“ передруком з свого „Вістника“ належать до тієї літератури, що робить підрахунок царському періодові російської історії. Перша написана до революції, друга вже *post factum*, але вони тісно між собою зв'язані і брошура М. Троцького—це ніби безпосереднє закінчення брошури Краснова. Те, „що тепер (р. 1915-го) діється в Росії“ мало своїм наслідком те, „як прийшло в Росії до революції“. Вже автор першої брошури, переглядаючи події кінця 1915 року—розкладову працю Думи, міністерську „довгу дозу“, распутиніяду, мобілізацію лихварства і хабарництва, голод і холод, голодні бунти й примусове „біженство“, страйки і комічне настановлення царем себе за „верховного главнокомандуючого“ і т. и. — приходять до зовсім недвозначних висновків. „Наближається хвиля перевороту“ (стор. 4), або „так викликає правительство до життя темні сили, опанувати котрі воно не буде в силі; ці сили викопують гроб йому самому“ (стор. 10)—це ті пророкування, які ще в кінці 1915 року сама собою виникали в усякого, хто вдумливо ставився до подій і вмів їх до ладу оцінити.

Особливо цікаво поруч цього поставити те засліплення, що панувало тоді в патріотичних та оборонних кругах російського громадянства. Ми добре пам'ятаємо ту „волю къ побѣдѣ“, що цілком держалася на такій дивній підставі, як віра в „народній дух“, і тепер коли пророкування справдилося, можемо ще раз констатувати, якою правдивою була тоді позиція українців, що скептично до того „духу“ ставились. Брошура Краснова дає добру нагоду згадати призабуті факти й події з недавнього і таки вже далекого минулого.

М. Троцький ті самі події, що довели до революції, викладає вже з ретроспектив

ного погляду і через те його брошура дає вже не пророкування, а певне освітлення і синтез фактів. Автор переходить усі події в Росії од початку війни і до 24 лютого 1917 року і спокійним аналізом їх ще більш підтвержує висновки першої брошури. Війна зробила ще дужчу реакцію, реакція довела до вибуху—такий, коротенько кажучи, був той шлях, що ним пройшла Росія за 3¹/₂ роки світової війни. Події вели до такого кінця невпинно і кінець прейшов, бо мусів прийти.

Буває корисно иноді озирнутись назад і зробити підрахунок пережитому, зміряти пройденому путь. Зазначені тут брошури дають до цього добру нагоду і через те їх можна рекомендувати на увагу нашим читачам.

С. Єфремов.

505 *М. Баран*. Професійні Робітничі Союзи. Видання „Робітничої Газети“ № 5. Київ, 1918 р. Стор. 28. Ціна 80 коп.

Звичайна брошура написана для робітничої самоосвіти. Мова досить приступна широкому колові читачів, а виклад ємого змісту—цікавий і популярний.

У кожному разі, хто забажає ознайомитись з головними напрямками професійного робітничого руху, а почасти з їх історією й розвитком,—той знайде в брошурі д. Барана чимало вартого уваги.

Але потрібно зазначити, що назва брошури викликає надії побачити в ній також і практичні поради що до закладання самих союзів і що до технічного переведення їх роботи,—а цього, на жаль, і немає!

О. Грудницький.

III. Економіка.

506 *Ф. С. Ганжук*. Боротьба кооперації з капіталізмом. Проскурів, 1918. Стор. 16, ціни не назначено.

Дуже малесенька брошурка, з претенціозною назвою. Читати цю книжечку не легко. Найбільше школять великі періоди, на стор. 4, 6, 8, 12 і т. д. неясно починаються, неясно й викладаються і коротші періоди. Напр.: „То, що було у нас до сього часу, зруйновано, знівечено і пропало назавше; тепер потрібна нова організація“ (стор. 8) і т. д... Про віщо автор хоче сказати, коли каже з нового уступу: „То (!) що було у нас“?...

Те, чого автор, очевидно, сам не розуміє, силкується підперти авторитетом ви-

шим. Так, напр., на стор. 4 „він посилається на авторитет „святої свангелії“, а на стор. 7 каже, що „за грішне життя наших господарів капиталистів та за страчену темноту, котра віками існує меж бідним людом, *Господь покарав нас* всіх разом тяжкою війною, голодом та безладдям“.

Шкодить брошурці і взагалі погана мова, нечиста та нелітературна.

Що-до вартости брошури з боку кооперативного, то її теж не можна визнати, незалежно від назви брошури. Зміст її зводиться ось до чого: „В кожному селі необхідно заснувати *споживчу кооперативну крамницю і позичкове товариство* (курсів автора брошури), де тільки можна, будувати млини, хоч не великі заводи: олійні, крохмальні, миловарні, шкурні, цегляні, черепичні *на кооперативних* (курсів авт. бр.) підставах“ (стор. 10). „Треба негайно всім громадянам з'єднатись в одну кооперативну спілку (!) і утворити свій власний *Повітовий Народний Банок*“ (стор. 12) потрібний курсів того ж автора).

От це, на думку автора, очевидно, й є „боротьба кооперації з капитализмом“. Але не варто було видавати цілу брошуру, щоб сказати тільки те, що сказано. Чому ж автор не згадає про союзи кооперативних товариств? В той же самий час цілком не зрозуміло, навіщо він надає так багато значіння саме „*новітовим*“ народнім банкам?

Ми б не спивалися так довго на цій невдалій брошурі, коли б на українському кооперативному ринкові були кращі од неї. На превеликий жаль, українська кооперативна літературна продукція в данний момент настільки мала, що доводиться і на брошурах, подібних брошурі п. Ганжука, спиватись. Є у нас „Центральний (!) український кооперативний комітет“, є й статут „Видавничого українського кооперативного товариства“, нарешті, є й кілька „Центральних-всеукраїнських“ і просто „українських кооперативних“ союзів. Всі ці укр. кооп. інституції мають повну спроможність видавати українські книжки по кооперації, а проте таких книжок ці союзи не видають і укр. кооп. літератури немає. І от провінція й пнше й видає, помимо усяких союзів, комітетів та товариств. І хіба тільки уваги заслуговують кооператорі з Поділля, котрі видали вже останніми місяцями кілька брошур.

От на які думки наводять брошура Ф. С. Ганжука.

П. Пожарський.

507. М. Залізник. Сучасна велика індустрія та її значіння. Видавництво „Серп і Молот“. Київ. 1918 р. Стор. 60. Ціна 70 к.

Своею книжкою, як признається автор в передмові, він робить „пробу злучити деякі загальні й теоретичні тези політичної економії з конкретним матеріалом цифр і фактів“, спробу, яка у всякім разі повинна б виходити з найновіших даних політичної економії, чого ми в цій книжці й не знаходимо.

В розділі першій, присвяченій етапам промислової еволюції, треба зазначити два непростіших пропуски. Між ремеслом та мануфактурою стоїть ще етап кустарництва, а останнім етапом, надзвичайно цікавим з принципіального боку, але навіть не згаданим, являється продукуюча артіль, чи асоціація. Таким чином, всіх етапів не чотири, як зазначає автор, а шість.

Судячи по розділу другому, автор хотів простежити спірне питання про значіння концентрації в виробництві. Але чомусь зачепив не обидва відділи продукції—промисловість та сільське хазяйство, а обмежив поле своїх постережінь лише індустрією. Тим часом, розглядаючи саму тільки промисловість, автор уживає висловів (концентрація фінансова, концентрація технічна, концентрація органічна etc), які можуть бути хибно зрозумілими в такому змісті, в яким марно силкуються розуміти концентрацію слідом за Марксом, де-хто з ортодоксальних марксистів. Безперечно, велике виробництво, скупчуючи біля себе всі фактори виробництва,—робочі руки, капітали, природні сили місця, робить економію на їх, виробляючи більше багатств з попередніми затратами. Але так треба й говорити: економія праці, економія місця, економія капіталу,—а не концентрація того, другого чи третього. Як щож говорити про концентрацію в дусі Маркса, то треба було б сказати, яким обмеженням ця теза підлягла ідеї Маркса, і що од неї зосталося для нашого часу.

Взагалі прочитавши книжку д. Залізника, я так таки й не бачу, щоб інтересне і навіть злюбодавне питання про концентрацію було як слід розглянуто. Не вичерпує автор на своїх 58 сторінках хоч би в головному й теми про велику індустрію, напр., не торкається зовсім тих ілюзій, що родяться машинами, або впливу диференціації праці на гармонійний розвій людини...

На ринкові тепер всяка книжка має збут, і цю буде теж незабаром випродано і

стане черга за другим виданням. Але, коли її не виправити, то її—брошурку, написану соціалістом-народником, залюбки могло б видати якесь марксистське видавництво.

О. Мицюк.

IV. Красне письменство.

508 Американські оповідання, — переклад В. Старого. Збірник II, 1918 р., Вид. Т-ва „Час“ у Києві, — Стр. 1—X+1—118, ціна 2 карб.

Рідко якому народові доводилося так довго й уперто боротися за право, волю рідного слова, як нам—українцям. Боляче і страшно стає, як пригадаєш той тяжкий, сумний, справді терновий шлях, яким йшло в процесі свого розвитку те наше віще „слово“, що поставив безсмертний Кобзарь на сторожі коло своїх людей, отих „малих рабів німих“. Скільки разів жорстокий, безбожний уряд за допомогою помірної йому адміністрації і обскурантної цензури намагався цілком, без останку, рішуче знищити нашу літературу,—яких надлюдських засобів не вживав за-для цього, якими скорпіонами не карав завзятих, непереможних борців за рідне слово і оборонців його волі,—а все-таки не досяг своєї ганебної мети,—не вбив душі живої народа, не приспав на віки нашої літератури. Після нечуваних кар, після найдиких, свавільних експериментів, наше рідне слово знов оживало, знов виконувало свою велику історичну місію, знов ставало в обороні рідного окривдженого народу. Але ця надзвичайно тяжка боротьба дорого коштувала нашій літературі: скільки великих, талановитих діячів своїх загубила вона на цьому крестному шляху,—скільки многонадійних сил мало не зовсім марно витратила—як затрималася в своїм розвитку і поступі...

Чи дивно ж після цього, що наше письменство одстало од літератур інших народів, які жили в більш вільних, щасливих умовах? Чи не більш дивно, що, не вважаючи на все страшне, жорстоке, хитре, наше рідне слово зберегло свою силу, красу, ідейність і чистоту?..

Такі думки і міркування приходять в голову, коли замислишся над тими численними закидами, які роблять нам наші вороги. „Чого ваша література так мало розвинена?“—питають вони. „Тому—одповідаємо їм,—що ви її весь час давили, не давали їй волі“... І справді, до самих останніх часів, мало не до початку ХХ сторіччя ми не мали змоги вільно розвивати своє слово,

нам забороняли більші, кращі, ідейні твори рідного красного письменства, нам не дозволяли робити перекладів з чужих мов, нас позбавили права розвивати в рідній мові науку, популярно-наукову і шкільну літературу. Ось чим пояснюється той сумний факт, що тепер у нас нема не тільки наукових і популярних книжок в потрібній кількості, але чувається велика недостача і в підручниках, і навіть в виданнях наших визначніших письменників, які уникаючи цензури, мусіли свої кращі твори друкувати закордоном... перед кутьтурними нашими діячами ціле море роботи.

Д. Старий, користуючись згодою Т-ва „Час“, взяв на себе дуже сімпатичне, поважне завдання—познайомити наше громадянство з кращими зразками сучасної Європейської літератури в гарних перекладах на рідну мову. Ідеї й ідеали, якими живе Європа, повинні стати для нас своїми, рідними, як що ми справді нарешті хочемо втікти од азіятщини і приєднатись до культурної Європи. Найкращим джерелом і провідником цих ідеалів безперечно являється Європейська література в творах класичних, видатних її письменників. Ясно, що ми повинні як найшвидше подбати про те, щоб всі кращі твори всевітньої літератури було перекладено на нашу рідну мову. Це—негайне завдання нашого історичної ваги і значіння часу. Але, маючи на увазі з одного боку брак технічних засобів до друку, а з другого—неможливість охопити зразу безмежне море європейської літератури, можна вігати ідею Д. Старого випускати літературні збірники з перекладів кращих творів сучасної європейської літератури. Наперед можна не вагаючись сказати, що ці, гарно зредактовані і видані, збірники будуть дуже корисними за-для нашого громадянства. Ці збірники в нашій літературі будуть грати таку саму роль, як в російській мали збірники Т-ва „Знання“, „Шиповник“ і т. инш.

В збірникові „Американські оповідання“, про який ми хочемо сказати кілька слів, Д. Старий дав сім оповідань кращих сучасних, мало відомих у нас, американських письменників: Едгара Поє, Ф. Брет-Гарта, Джека Лондона і Марка Твена. До перекладів додано невеличку, але гарну статейку про американську літературу і коротеньку влучну характеристику чотирьох згаданих американських письменників. Переклад зроблено гарною, чистою мовою,—жаль тільки, що перекладчик користувався не оригіналами, а як сам зазначає в передмові, перекладав з російської мови. Це пев-

ний дефект перекладів, який особливо яскраво дав відчуття себе в символістичній притчі Едгара Поє— „Мовчання“.

Що-до самих оповідань, перекладених д. Старим, то всі вони цікаві і характерні за-для своїх авторів,—всі вони малюють перед нами картини оригінального американського життя і дають ряд дуже інтересних, енергійних, витривалих в боротьбі, сильних і тілом, і духом постатів. Справедливо каже В. Старий, що знайомство з цими новими по своїй психичній організації і життєвій обстанові людьми може бути корисним за-для нашого кволого, лехкодухого, прибитого тяжким життям громадянства. (IV стр.).

Шкода тільки, що перекладач наче зумисне вибрав більшість таких оповідань, в яких переможцем в боротьбі виходить не сильний духом чоловік, а різні сторонні сили,—в яких сила духа чоловічого мусить скоритися перед непереможними обставинами (Чорний кіт, Покруч, З одною думою). В наші сумні, темні часи хотілось би оддихати душею, набіратись сили й енергії за-для життєвої боротьби на більш світлих сюжетах, які б підтримували бадьорість, давали віру в близьку і неминучу перемогу людського генія над всім злим і темним,—в непереможиму силу добра, правди і світла. З цього погляду ми особливо зупиняємо увагу читачів збірника В. Старого на таких милих оповіданнях, як „Щастя ревучого табору“, „Літ-Літ“ і „Як я був редактором сільсько-господарського часопису“.

Кінчаємо свою замітку порадою д. Старому не кидати гарної, корисної розпочатої їм праці і як нащирійшим бажанням успіху. Віримо, що його збірники знайдуть свого вдячного читача.

Бажаємо тільки, щоб коректор уважніше ставився до своєї роботи і не залишав так багато помилок, які часто шкодять навіть доброму розумінню думки автора (стр. IV,—чусу (часу), безлуздя (безглуздя), чорнісененький, гірший бік, кається (каяття), приманюв, смітності (самітності), поспішимоць (поспішимось) і т. д.).

В. Дурдуковський.

509. *Спиридон Черкасенко.* Воронько. Оповід. Вид-во „Укр. Школа“ № 8. Стр. 15. ц. 30 коп. Київ. 1917.

Хороше, чуле й художнє оповідання, однаково цікаве й для дорослих. і для дітей, бо першим воно дасть утіху своєю гармонійною композицією й артистичним змалю-

ванням психології й оточення підземних мешканців шахти, а дітей зацікавить фаволою й викличе благородне почуття,—це оповідання С. Черкасенка зробило б честь всякій літературі. Ще в свій час, коли десяток літ тому воно з'явилось в друку перше, й тоді воно справило на аматорів рідного письменства радісне враження, а тепер, коли наша, вже існуюча школа потребує відповідної літератури,—так само приємно зазначити нову появу цієї, хоча й маленької, але ж такої коштовної книжечки.

І дуже шкода, що автор, утворивши кілька прекрасних артистичних мініатюр, закинув тепер цей жанр своєї творчості й не повертає до стежки, яка сама прохає його на неї стати.

Звичайно, що й та робота С. Черкасенка, якої наслідки ми бачимо останніми часами, не менш поважна, потрібна й заслужує на признання,—але ж при тому незначному числі у нас повістярів та оповідачів було би дуже бажано побачити ширшу продукцію письменника на полі чистої новели.

Щиро бажємо йому не кидати своєї соковитої палітри на-далі; сподіваємось, що з під його пензлів ще не раз вийдуть речі, подібні до „Воронька“, або й вищої за нього художньої вартості.

В. Старий.

510 *А. Чехов.* Білолобий. Оповідання. Переклав Юр. Русов. Видання „Української Школи“. Стр. 11. Ціна 55 коп.

Оповідання це не належить до характерних Чеховських творів, що зробили невмірущу славу російському письменникові. Але, як зразок красного письменства, воно має в оригіналі велику художню вартість й цікавість що-до психологічних переживань і може служити лектурою для школярів, як це і розуміє видавництво „Українська школа“, тільки переклад зроблено не зовсім гарно, а тому читати його досить тяжко, далеко не так, як читається Чехов взагалі. Зустрічаються місця, цілком невдалі, як наприклад: „сторож... вдень тинився по лісі поодиначою ружницею і на зайців присвищував“.

І. Нован.

V. Педагогіка і школа.

511 *М. Гладкий.* Практичний курс українського язика для учительських семінарій, учительських курсов і старших класов середніх учених заведень. Житомир, 1918. Ст VIII+149, in 8-^o, ц. 5 р.

Потребу дати підручник до вивчення української мови по російському живо відчувається: для змосковлених елементів нашого народу на тлі російської мови виразніше виступають характерні ціхи нашо-

го язика і глибше втинаються в пам'ять і свідомість.

Перші спробунки таких підручників ми маємо в працях пр. доц. І. Огієнка, пр. Грунського та М. Гладкого. Нас цікавить в даний момент „Курс“ М. Гладкого.

В передмові автор каже, що міркування практичного характеру порушили його обмежитись на виклад тих властивостей нашої мови, що відрізняють її від московської, опускаючи все те, що в тих язиках є спільного. Не можна не признати, що такий підступ до поставленого завдання усвідомити читачеві характерні ціхи нашої мови цілком педагогічно оправданий. Що ж до термінології, „одобренной въ 1917 г.“ комісією мови при українському т-ві шкільної освіти, якої вживає автор, то тільки можна пожалкувати, що він завів до свого підручника очевидно мертворожденний витвір.

Взагалі взявши, автор виконав намір досить щасливо, не обтяживши книжки непотрібними дрібницями і давши все, що є істотного і важнішого. Правда, деякі історичні пояснення автора або сумнівні, або хибні, а є вони, не маючи практичного значіння, досить нешкодливі. Хоч взагалі кажучи, авторові годило б ся при другім виданні зробити деякі поліпшення. Так, напр., причасники на—ний, но, краще утворювати не від інфінітиву, а від 1-ої особи теперішнього часу, відкинувши кінцівку —у (—ю—й-у) і додавши—е-ний,—е-но: вед-у—вед-ений, мед-ено, ходж-у—ходж-ено, струж-у—струж-ено, печ-у—печ-ено, верч-у—верч-ено і т. д. Це б урятувало автора від дуже складного і через те непрактичного (і почасти хибного, бо воно його самого заплутало) правила, що він подає на ст. 68—69, де між иншим пише: від *водити*—*ведений*, тим часом як від *водити*—*воджений* (вож-у), а від *вести*—*ведений* (вед-у). Далі треба б авторові відрізнити цень слова („основу“) від кореня і не казати, що „корень неопредѣленнаго наклоненія оканчується на гласные: и, і, о, у... напр. води-ти, велі-ти“ і т. д., бо в цих словах корінь *вод*,—*вел*—(инша річ: *чи*-ти, *ді*-ти, *за-жу*-ти і т. под.). Опріч того, в книжці розсипано багато дрібних помилок, що їх треба б теж спростувати. Напр., прислівник „додому“ не від датного, а від родового відмінку: до-дому (пні на—у); форми прислівників (власне не прислівників, а приіменників) *край*, *кінець*, *круг чого*—не іменовий, а причиновий відмінок, *у-повні*, *на-*

швидку не датний, а місцевий і причиновий відмінок і т. д., і т. д.

До речі було б дати повніший список дієслів, що сполучаються з іменням в ийшій відмінку, як в російській мові; напр., ми в тім списові не подибуємо: ждати, чекати, ваглядати, сподіватись на кого, згадувати *на*, обмежити *на*, заслабити *на*, вчти-ся *чого*, стояти *за чим*, глядіти *за чим* і т. ин.

Проф. Є. Тимченко.

512 Вибір з української літератури для III і IV року учительських семінарій, уложив Ол. Барвінський. Третє перероблене і доповнене ілюстроване видане. У Львові 1917 р. Ст. 664 in 8^о. Ц. 5 кор. 50 гел.

513 Війми з українсько-руського письменства XI—XVIII ст. для висших или середних шкіл, зложив д-р Мих. Пачовський. Друге видане, Львів. 1916 р. Ст. 114 in 8^о. Ціна 1 кор. 50 сот.

Підручник О. Барвінського, виходить вже третім виданням. Зложено його з певним знанням діла; видно, що автор цильує науки, (наводючи напр. деякі уривки з літопису преп. Нестора, йде за новійц ми розвідками ак. Шахматова), але цей підручник не дає того матеріалу, на основі якого можна познайомитись як слід, з історією розвитку нашої старої літератури. Найсамперед старі пам'ятники нашого письменства д. Барвінський наводить в перекладах на сучасну мову,—тільки деякі уривки він друкує в незміненому тексті, напр. „Боротьба“ кн. Мстислава з Редедою із літописі, „Суботня битва“ з половцями із „Слова о полку Игореву“. Це, звісно, полегшує роботу учня, але не дає дійсного знання пам'ятника, бо історія письменства є також історія стиля, що тісно звязаний з мовою, і цей стиль, тогочасні художні прийоми можна зрозуміти тільки тоді, коли з ними знайомишся на тій мові, на якій вони повстали. Далі, не завше ті самі уривки, що їх уміщено в хрестоматії д. Барвінського, можуть нас задовольнити. Так, напр., із слова Іларіона він дає тільки похвалу кн. Володимиру, з якої ми не можемо зрозуміти всіх особистих рис проповідної манери цього проповідника. Невеличкий тако ж уривок (і то в перекладі) наведено і з посланій І. Вишенського, і те не дає можливости зрозуміти всієї сили та краси на той час виразу, які ми знаходили в творах цього ченця—аскета, та ж коротенька частина казанія І. Голятовського, що уміщена в хрестоматії Барвінського, зовсім не може познайомити учня з дуже интересною не тільки для свого часу схоластичною українською проповіддю XVII в. Дуже

слабо представлено й вірші у Барвінського, а з вертепною драмою у нього трапилось зовсім шось сміховинне: вертепній драмі д. Барвінський одвів тільки одну сторінку, при чому дуже поверхово передав її зміст, кидаючи иноді якісь зовсім незрозумілі фрази, напр.: „Дія вертепної драми починається в горішнім відділі, де знаходиться св. Родина, а відбувається після біблійного оповідання(?) відкривається хоральною піснею“ (101).

Краще репрезентовано у д. Барвінського устну народню поезію, хоч і тут дано не багато цінного матеріалу. Що ж до хрестоматії по новій літературі, починаючи від І. Котляревського, то сміливо можна сказати, що ті коротенькі уривки, які тут даються, не можуть, як слід, познайомити учнів зо всім багатством новішого українського письменства.

Краще вражіння робить другий підручник,—хрестоматія д. Пачовського. Уривки із старого письменства, хоч теж короткі, тут наведено по дійсних текстах, а не в перекладі, хоч на жаль, д. Пачовський тут користувався різними хрестоматіями, а не науковими виданнями. — Знаходимо в хрестоматії д. Пачовського і уривок із Остромірова євангелія в порівнянні з Пересопницьким євангелієм і з євангелієм в перекладі Морачевського, чого нема у д. Барвінського, а два досить порядні уривки із творів І. Вишенського. Але там не подано старої української драми, крім переказу з деякими віршами великодної драми, і зовсім не дано зразків української схоластичної проповіді XVII в.

М. Марковський.

VI. Справочники.

514 М. Вікул. Російсько-український словник термінів фізики і хімії. Гадач, 1918 р. Ст. 41. Ціна 65 коп.

В передмові до словничка п. Вікул говорить сумлінно так: „автор словника не тішить себе надією, що його книжечка дасть зразкову термінологію“... і далі—„невдалі новотвори та помилки обовязково викличуть критику“. Не будемо сперечатися з шановним автором, а просто перейдемо до розгляду словарного матеріалу.

Перш за все, деякі слова самі по собі авторові не відомі і він, оперуючи тими словами, не може собі дати з ними ради.

От, скажемо, прикметник повинен показувати, скільки є того чи иншого газу в якійсь хімічній комбінації: московське—

„азотноватистый“ перекладено — „азотоватий“, моск.—„азотноватый“ вже буде—„азотноватий“ (термінологія по Вікулу). Чому-ж на ст. 39 ми бачимо: „хлороватистый“—„хлороватистий“ (а не „хлороватий“)? Жодної послідовности!

Деякі слова автор чомусь зовсім пропустив чи повикидав: „воскъ“, „воскъ земляной“, „время“, „часъ“, „минута“ і т. далі.

Ині ж мають один переклад, часом дуже невдалий, наприклад: „мгновенный“—„митний“ (?), „пузырь“—„пухир“ (а „банька“?), „пузырек“—„пухирець“ (а „слоїк“?), „сопротивляться“—„пручатися“. Останнє слово, звичайно, має всі права громадянства, як слово народне, „наше“, але ж чи бачив коли хоч один хімік, як газу „пручаються“, коли він їх заганяє до реторти?!

П. Вікул уникає вживати таких відомих українських слів, як: *крижкість*, *квартиря* (місяця), *крига*, *гнукий*, *безупинний* і не зауважує, що майже на кожній сторінці його словника вискакують нечепурні, кострубаті слова: *ить* (отрута), *ульотування* (вивітрювання), *переніс* (перенесення).

Де-що вже зовсім à la Расвський: чого вартий хоч би переклад: „удельный вѣсъ“—„фахова вага“ замість „питома“. Загальне вражіння від словничка—середнє; словничок особливої користі не дасть, але й шкоди не зробить.

С. Паночіні.

VII. Біографії.

515 В. Доманицький. Життя Тараса Шевченка. Вид. Товариство „Криница“. Стор. 31 in 16°. Київ, 1917. Ціна 30 коп.

Біографія Шевченка, що вийшла з під пера небіжчика Василя Доманицького, досить широко відома нашій публіці: вона бо надрукована була в тих популярних виданнях „Кобзаря“, що дали свого часу славу і невтомному редакторові його, і петербурзьким видавцям. Серед популярних біографій це безперечно одна з найкращих. Просто, стисло, цікаво розказує Доманицький про життя і заслуги Шевченка й не в одну певне несвідому душу зуміє прикинути іскру свідомості й тієї гарячої любови та пошани до невмірующего Кобзаря, якою горів сам автор.

Думку видати цю тепло написану біографію нарізно од „Кобзаря“ не можна не привітати: своє діло невеличка книжечка

Доманицького ще довго робитиме. Будуть, треба думати, і нові її видавця. Отже на увагу власне майбутнім видавцям треба поставити дві помилки в роботі Доманицького. На стор. 5-тій читаємо, що оддали Шевченка „на службу до Кирилівського пана Кошиця“, а на стор. 24-ій, що Шевченко „купив собі для проживання“ ту Чернечу гору, на якій його потім поховано. Кошиць (або Кошиця, але не Кошиц) був не паном, тільки попом у Керелівці; а Чернечої гори Шевченко не купив: не встиг, бо смерть прийшла раніше, ніж доведено до краю справу з купівлею для його ґрунту. Ці дві невеличкі помилки, швидче недогляд, у дальших виданнях не треба лишати не виправленими.

С. Єфремов.

516 Д. Дорошенко. П. О. Куліш, його життя й літературно-громадська діяльність. Видання т. ва „Просвіта“ у Києві. К. 1918 р., 70 ст., ціна 2 гривни 50 шагів.

Цінний подарунок українському читачеві зробила київська „Просвіта“ виданням книжечки д. Д. Дорошенка про життя й літературно-громадську діяльність П. О. Куліша. Вправною рукою, на жаль занадто стисло, написав шановний автор свою розвідку про Куліша, вичерпавши обширу літературу і листування письменника з ріжними особами. В результаті маємо майстерно змальований портрет велетня українського відродження.

Найбільшою вартістю розвідки треба вважати спокійний, цілком об'єктивний тон, позбавлений полеміки з хибамися й помилками, яких на довгому шляху літературно-громадської діяльності Куліша було не мало. „Кулішівської проблеми“, загадки великих блукань та хитань великого духу, д. Дорошенко не розв'язує, почасти мабуть тому, що певних фактів для того не має література предмету, а почасти й тому, що свідомо ухиляється від заглиблення в психологічне в'яснення своєї теми. Невеличка книжечка д. Дорошенка читається з справжнім захопленням і треба скласти авторові розвідки подяку за його працю, яку можна визнати одною з цікавіших книжечок, що з'явилися на нашому книжковому ринку в останні часи.

М. Могиланський.

517. Др. Степан Смаль-Стоцький.—Діди, батьки і внуки у Шевченка. Видавництво „Дніпро“. Стор. 15 in 16°. Одеса, 1918. Ціна 50 коп.

Хто б сподівався з цієї брошури справді чогось дізнатися про дідів, батьків і вну-

ків у Шевченка, той згорне її з обуренням. Це просто панегірична балаканина, в якій змісту не гурт, зате накручених на кошик тенденцій фантазій, немотивованих пресудів і просто вигадок—хоч греблю гати. Др. Смаль-Стоцький пробує встановити історичну концепцію Шевченкових творів і робить це так незручно й такими білими нитками пошиває, що може викликати саме непорозуміння. Коли вірити д. Смаль-Стоцькому, то діди у Шевченка—це українські історичні діячі до бою під Берестечком: це доба, мовляв, слави („славні прадіди“); батьки—пізніші діячі, „раби, підніжки, грязь Москви“ („батьки лукаві“); „а по таких батьках прийшли їх сини, а славних прадідів великих правнуки погані“,—чому ж правнуки, а не просто вже внуки? „Отак, а не инакше,—ще й припечатувє свою вигадку автор,—розуміє Шевченко історію козаччини“ (стор. 10). Припечатав, забувши собі на лихо, що на стор. 8-ій і Залізняка з Гонтаю зачислено до „дідів“, хоча їм власне треба б з батьками, як що не з внуками бути: адже жили вони вже по Берестечку... Читаєш—і не розумієш, кому і на віщо здалися ці недотенні розумування? Як одні з ювілейних курйозів, їх ще можна було проелухати в промові, але друкувати, а тим більш передруковувати—тільки даремно папір переводити.

Останніми часами у нас на Україні чимало передруковується з галицьких виданнів,—на жаль, не краще, а таке, що не знаєш, чим саме спокусило воно українського видавця. І те не знаєш що наші видавці ще й пускають здебільшого в такому неохайному вигляді, не зредактувавши, навіть мови не виправивши, що можуть тільки одбити од себе читача, який і так нарікає на занадто велике засмічування мови „галицизмами“. Полюбуйтеся, напр., на таку фразу з брошури д. Смаль-Стоцького: „Огнені слова „мають таку чарівну силу, що до глибини потрясають-зворушують душу, сумління земляків, розбирають (sic) чоловіка геть до шийки кости (!), спричинюють все наново цілковитий переверот в думанню, розумінню і діланню (sic)* і т. д. без кінця... І за 15 сторінок такої плутаної нісенітничі платити 50 копійок—це навіть на теперешні часи, мабуть, занадто дорого.

С. Єфремов.

518 Гетьман Іван Мазепа. Гнат Хоткевич. Історично-популярна бібліотека. № 1. Харків. Ціна 40 коп. стр. 46. 1917 р.

Щиро можна вітати появу цієї брошури. Написана вона легко, цікаво, додано до неї багато уривків з перших джерел, що так скрашає опові-

дання і переносить читача безпосередньо в минулу епоху, зроблено вірну характеристику і самого гетьмана і його часу. Видно руку талановитого белетриста, чути серце патріота. Ця книжка безперечно повинна вийти в шкільні бібліотеки.

Незрозуміло тільки, навіщо автор, що так добре володіє Українською мовою, уживає в цій брошурі стільки москалізмів: „поступки“, „договор“, „освобожу“, „угговорив“, „охотно“, „подробно“, „Затяв Азов добувати“, і т. д. Це псує мову. На жаль, не зазначено і джерел, з яких автор брав свої відомості; тим часом читач, зацікавлений оповіданням, може схотів-би познайомитись більш детально з епохою стражденного Гетьмана, а при брошурі не зазначено літератури.

Слід-би було, вважаючи на молодих читачів, не подавати а plaines lettres „истинно-русских“ виразів московських бояр.

Л. Старицька-Черняхівська.

VIII. Мовознавство.

519 *Маріон Свенцицкий, доцент Львівського Університету. Основи науки про мову Українську. Видання Т-ва „Час“ у Києві. 1917 р. 10+72 in 8. Ціна 1 р. 60 к.*

Як пояснює д. Свенцицкий, книжка його утворилась з лекцій, читаних слухачам учительських курсів влітку 1917 р. Автор бажав „дати ті основні відомості про українську мову, без яких не легко зрозуміти багато явищ і особливостей граматики української, та на основі яких навчання граматики української мови може стати, як для вчителя, так і для учня повним живого інтересу предметом“ (III ст.), але тяжкі сучасні обставини, брак необхідної допомоги не дали авторові змоги виконати це бажання досить повно та закінчено і він ладен дивитися на свою працю вже тільки як на коротквій „огляд (конспект) вибраних питань з української граматики та науки про українську мову“ (III ст.).

При всьому тому книга д. Свенцицкого дуже цікава і без сумніву варта уваги, як праця фахівця і спробунок підручника, якого так бракувало в нашій науковій літературі. Маючи на увазі ті обставини, при яких утворювано цю книгу, ми не станемо торкатися дрібниць, а висловимо деякі загальні гадки, що повстають з приводу її.

План і зміст її такі. Після популярних, але й занадто загальних вказівок на вартість мови взагалі і рідної зокрема та на розвій мови і історичні на неї впливи, з поясненням мови, як предмету наукових дослідів, автор зазначає, в яких межах, одноцільною масою чи поодинокими групами живуть українці, скільки їх всіх і яке місце по численности займають вони серед інших словян, а також,—на які паріччя і говірки

поділяється їхня мова та які важніші одміни цих паріччів і говірок. Далі з'ясовано відносини української мови до інших слов'янських мов і особисто великоруської з білоруською, коротко зазначено боротьбу в українським письменстві живої народньої мови з книжною (слов'янською) і додано відомості про джерела дослідів мови з помічними до цих дослідів науками; потім іде огляд згукових та формальних прикмет української мови, в звязку з чим автор торкається також завдання і вартости граматики, взаємовідносин згуків мови і знаків письма, азбуки і правопису, а наприкінці—й того, що потрібно для належного навчання і вивчення мови. Як додатки, наведено „зразки парічій та говорів української мови“, „зразки мови пам'яток українського письменства“ і список „дослідів над мовою взагалі і українською в особности“.

Як бачимо, д. Свенцицкий охопив майже всі основні питання про мову українську, але, головним чином, в її сучаснім становищі; історії її він торкається де-не-де, мимохід; тільки один розділ („боротьба живої нар. мови з книжною“) цілком присвячений історії, але він не займає і 2 сторінок.

Тим часом в праці такого типу, до якого належить книжка д. Свенцицкого, історія мови, на нашу думку, повинна мати більше місця і, крім того, бути звязаною з загальною, краще, короткою, історією народу, що її витворив, а також з загальним „язикознавством“, або, краще сказати, з тим, що єсть т. зв. вступом до мовознавства. Наука, а в остатні часи—і педагогика прийшла вже до переконання, що без того не може бути справжнього розуміння мови, не може бути й справжньої прихильности до неї, як до живого організму, який одбиває на собі всі переживання народу.

Згідно з тим мені уявляється здатнішим трохи инший чин викладання основ науки про мову українську, ніж той, якого додержується д. Свенцицкий. Скільки думок пробуджує його попередня розмова про вартість мови! І вже сподівасься далі побачити, що дійсно, кажучи словами автора: „мова—це твір живої людини, що при помочі голосових звуків і накреслених знаків об'єднує і звязує людину з иншими, та невидиме духовне життя людини з видимим зовнішнім світом“ (5 ст.); але як раз цього й не знаходиш потім, або знаходиш уривками. Ог через те, здається, краще було б після тільки-що зазначеного вступу д. Свенцицкого зараз же перейти до загальної харак-

теристики мови, як виявлення фізіологічної і психичної діяльності людини, потім зазначити індо-європейську сім'ю мов і місце серед неї словянських мов, підкреслити в них процес послідовної диференціації її на фоні остаточної, а також в зв'язку з історією Русь-України, розкрити відокремлення і розвій української мови аж до нашої доби, з даними до сучасного оселення українців, їх числа та звукових і формальних прикмет мови в її цілому і діалектологічних підставах. Цей розвій української мови далі дорисовується оглядом історичних впливів на неї, який є і у д. Свенцицького, але на вишому місці (7—10), де він стоїть якось окремо і зовсім не торкається того впливу, котрий одбивався на мові книжній; про цей останній вплив автор каже далі (ст. 28—30). Обидва ці відділи виграли б, коли-б були наближені, щоб розгляд живої народної мови безпосередньо перейшов до еволюції мови письменства. Простежити цю еволюцію бажано знов таки в зв'язку з тими обставинами, серед котрих вона проходила, а до того не менш бажано додати також про український правопис в його минулому і сучасному стані.

Щодо граматичних зразків, як їх подає д. Свенцицький, то вони більше шкодять, ніж допомагають: для *основ науки* про українську мову їх занадто багато, для *граматики ж*—занадто мало. На кінець ми б однесли і всі ті питання про мову, як предмет наукових дослідів, а також про навчання її, котрі уміщено у д. Свенцицького в § 19—21, 80—87, 150—174.

Додатки зазначено д. Свенцицьким гарно, тільки, на жаль, серед зразків мови старіших пам'яток у нього немає саме тих винятків, в котрих поруч з словянщиною проступають її риси живої народної мови; також і винятки з пізньої доби не завжди досить характерні в тому-ж відношенні; крім того, д. Свенцицький зовсім не подає зразків мови українського письменства після 1728 р.

З таким планом і змістом „*Основи науки про мову українську*“ не тільки стануть певним, широким вступом до розуміння її, але й розв'яжуть найбільш гострі питання, як такоє, наприклад,—язик чи наріччя українська мова, і є вона тільки „*мужичою*“ мовою, чи органом думки та життя народу, що має право на своє самоозначення. Проти нехтування української мови д. Свенцицький повстає за-для того, що треба „*вважати різню мову кожного народу, як його найбільший скарб і „святая святих*“, бо в цій на-

родній мові криються невідомі нам сили творчого людського духу“ (6 ст.); але ж автор вище каже, що „*всяка мова, навіть дрібної, дикої і убогої горстки людей, гідна поваги*“ (6 ст.), так що можна поважати мову і не признавати за нею прав вищої культури і державності, як це виявляється не раз і в відносинах до українського руху і української мови.

Не дуже допоможуть самі з себе і вказівки різних одмін української мови, бо вони, як казав ще Цотебня, завжди не зовсім певні, позаяк нема та й не може бути справжнього, безперечного критерія, щоб сказати, скільки одмін і які саме з них витворюють окремі язики: порівняєм хоч би суперечки про те, язик чи наріччя словацька мова, кашубська і т. и. Інша річ, як ми додамо тут фактів культурно-історичних: коли мова виявила свою живучість, здатність до розвою, зробилась органом письменства і науки, її права, що-до самоозначення, не викликають вже сумніву, навіть незалежно від того, різко чи не різко відрізняється вона од споріднених мов.

Крім того, треба мати на увазі, що праці формально лінгвістичні—одні з найважчих для звичайного читача або слухача, особисто коли він приступає до них уперше. „*Основи науки про мову українську*“, наближаючись переважно до таких праць, тим більше одбиватимуть це на собі, чим більше будуть носити конспектовий характер, який їм надав д. Свенцицький; і, дійсно, поруч з сторінками виразними, ясними, простими, котрі цілком захоплюють читача, у д. Свенцицького є чимало інших, котрих, може, й не зрозуміє багато не дуже освічених людей. З цього приводу також здається здатним зменшити в „*Основах*“ формальну лінгвістику і поширити елементи загального язикознавства та історії, де легше з'єднати науковість і популярність.

Ми таким чином не зовсім згожуємось з д. Свенцицьким, але не маємо на меті збавити цінні його праці. Не забудьмо, що він був піонером в ній, і наші думки є наслідком того, що він подав.

Проф. А. Лобода.

IX. Медицина.

520. *И. А. Зубковскій. О миргородскомъ минеральномъ „гоголевскомъ источникѣ“.* 2-е значительно дополненное издание. Миргородъ, 1918. Издание Миргородскаго Товарищества „Просвѣта“. Стр. 78. Цѣна 1 карб. 50 коп.

—Між Київом і Полтавою, майже в центрі Полтавщини, одкрилось нове багатство

України—мінеральне джерело в Миргороді. Невеличке місто, яке має 18000 мешканців, може зробитись європейським курортом, завдяки своєму джерелу, що ставить Миргород на-рівні з відомими купелевими та лічничними закладами Баден-Бадена та Аахена. Книжечка д-ра І. Зубковського має власне метою, зацікавити нововідкритим мінеральним багатством українські урядові та громадські сфери, саме звернути їх увагу на використання того добра. Посередньо помагає д-ру Зубковському в цій його меті „Просвіта“, яка видає цю книжечку зазначаючи, що метою видання є „ропосюдження правдивих відомостей про вельми користне мінеральне лічебне джерело“.

Але мети цієї, гадаю, досягло-б Т-ство Просвіта також й тоді, колиб про Миргород, українське місто Гетьманщини в Українській Державі, були подані відомости на українській мові. Гадаю, що росповідження „правдивих відомостей“ можливо і на українській мові, та мабуть розійшлося би це 2-ге видання не менш швидко, як на мові російській.

Взагалі ж книжечка д-ра Зубковського дає докладні відомости про новий, мало кому відомий, майбутній курорт Миргород. Немало таких Миргородів на Україні, та нема кому про них писати.

Д-р Є. Лукасевич.

521 Лікарські і пахучі рослини. Визівка культури збирання цілючих вданнів і споживку. Склав Д. Максименко. Полтава. 1918 року. Стор. 88. Ціна 2 карб.

Україна виявляє собою величезний обшир з різноманітними ґрунтовими умовами, обшир—на котрому можуть найти собі місце всякі культури як чисто лікарських рослин, так і рослин запашних, які можуть дати багатство і добрий заробіток. Але в нас навіть нема книжки, з котрої би ми могли добути користні знання про те, як ростити лікарські рослини. Мета книжки д. Д. Максименка „хоч крихточку допомогти розвитку в нас промислової культури лікарських рослин“. Дійсно, в цьому напрямі нічого в нас нема, навіть насіння лікарських рослин. Про фабричний виріб лікарських річей—нічого навіть говорити.

Д-ій Максименко зробив перший крок для української фармацевтичної науки, зібравши перший український фармацевтичний малий підручник. Вельми легко читаються суто українські народні названня рослин, які ми знали лишень по латинському. 153 назв лікарських і запашних рослин, правда з коротеньким, але добрим і необхідним поясненням,—вводять чимало матеріалу в фармацевтичну термінологію. Після короткого конспекту слід би тепер подбати про гарний науково оброблений підручник фармації.

Д-р Є. Лукасевич.

Х. Поезії.

522 Ів. Франко. Іван Вишенський. На Святоюрській горі. Поеми. Видання Товариства „Вернигора“, Київ, р. 1918, стор. 64. Ціна 1 карб. 20 коп.

Товариством „Вернигора“ видано дві поеми Івана Франка—„Іван Вишенський“ і „На Святоюрській горі“.

Читаючи цю книжечку, не знаєш, власне, на кого більшу звертати увагу: чи на величну постать автора поем—Івана Франка, чи на не менш величну постать для своїх часів, часів духової боротьби українців з католицизмом під польським пануванням у XVI віці, захистника простого люду від знущань вищих верств, борця за православну віру—Івана Вишенського.

Ім'я Івана Франка, великого знавця рідної мови, „співця боротьби й контрастів“, як характеризує його сучасний історик письменства—Єфремов, відомо всім. Він в своїх історико-літературних розвідках звертав увагу більш на тих, хто своєю працею, непохитною волею, свідомістю національною, любов'ю до рідного краю й люду допомагали людності українській визволятися з-під чужої влади і розвиватися духово. У Франка щастливо з'єдналися високої вартости поетичний талант, енциклопедичні знання вченого, міцне слово вчителя й оратора, що вірить у будучину, в поступ людності. Тільки, як результат цих даних, і могли з'явитися на світ поеми Франка про Ів. Вишенського—ченця Афонського.

Уявити постать Вишенського на всю височіль із поеми не можна, бо це твір художній з „поетичною фікцією“ в одній частині, як каже сам Франко про свій твір, проте в характеристиці життя Вишенського й його діяльності потреба є. Це, видимо, почувалося й видавництвом „Вернигора“, бо до поеми додано два уступи з літературної характеристики Антона Крушельницького „Іван Франко“, які власне нічого не з'ясовують в поемах і не подають відомостей про те, хто такий був Ів. Вишенський, що для широкого читача тепер було би потрібно. Тим-то було-б дуже добре, колиб видавництво дало до поем не літературні характеристики Крушельницького, а невеличку статійку таки-ж Франкову під заголовком: „Іван Вишенський, його час і письменська діяльність“, яку він надрукував вкупі з поемами в Львівській „Універсальній бібліотеці“.

Стаття Франка знайомить з часами до Вишенського, з освітньою працею кн. Острож-

ського, характеризує митрополіта Михайла Рогозу, іезуїтів, подає біографічні відомості про Вишенського, про часи його Афонського життя, про літературні праці; дає ввімки з його „посланий“, підкреслює національну свідомість Вишенського й визначає його роллю в духовому розвитку Українського народу. В виданні „Вернигори“ не зазначено, що поема присвячується автором А. Кримському.

Все ж треба дякувати видавництву за цю книжку, бо є велика потреба в виданні творів Франкових. Тільки слід було хоча в новому виданні з'ясувати значіння таких слів, як от: Ватопед, Есфімена, Ксеропотама, Іверон, як це зроблено з словом „Прот“ на сторінці 32. Видання чистеньке. Ціна за 64 стор. друку дорожча.

М. Лукашевич.

523 П. А. Ковальчук. Моя муза. Збірник 2-й, видання 2. Київ, 1918. Стор. 32. Ціна 65 коп.

Невеличка збірка д. П. А. Ковальчука містить в собі коло півтора десятка поезій, здебільшого це—повторення давно відомих і набридлих усім мотивів, старі і позбавлені кліше: „обездоленний край“, „глум, сором та кайдани“, „серце розбите, серце отрує“, „журба безкрая“ і т. п. Ідейні обрії автора вузькі. Форма слаба, невиразна, подекуди трапляються наслідування Олесеви (вірш „Мойй матері“), подекуди Чупринці („Вальс“). По за цими двома поетами автор, здається, не бачить ні інтересних тем, ні нових поетичних прийомів. Наївність фрази у нього вражаюча; описові речі скидаються на ті сугубо-елементарні поезійки, що містять по школярських журналах гімназистки II—III класу—

а в синім небі,
синім, як море,
блимають, сяють
ясні зорі,—

а од любовної його лірики одгонить незвичайною вульгарністю:

... і мрії ті дівочі,
що рано так... ох, рано одцвіли!
кляла твої веселі, ясні очі,
що, бач, мене до чого довели.

Взагалі, не вважаючи на претензійну назву, вірші д. Ковальчука ніякого відношення до муз не мають.

М. Зеров.

XI. Театр і пьєси.

524 В. Винниченко. Панна Мара. Комедія на 4 ді. Вид-во „Дзвін“, Київ, 1918, ст. 80. ц. 2 карб.

Навряд чи хоч один з наших письменників, досягнувши такої широкої популярності, як В. Винниченко, витерпів стільки лайки, прикrostи та осуду з боку своїх читачів, власне не читачів, а критиків та рецензентів.

Навіть за сильніші повісті та романи були його наші Зоїли просто в три батоги: були за теми, бо роз'язує полові проблеми, чого, звісно, непорочна українська література мусить оббігати десятою стежкою; були за нежиттєві українські типи, мовляв, художник малює неіснуючі фігури їм самим вигаданих людей; були за те, що пише не мовою українською, а якимсь власним жаргоном і т. д. Одно слово, шість смертельних гріхів йому прищепили, але ж до останнього часу принаймні ніхто не зважувався сказати, що шановний письменник, один з найвидатніших на Україні, продукує макулатуру, підроблюючись під настрої та вимоги ринку, тоб то читай: спекулює словом.

Але ж нарешті з приводу останньої п'єси „Панна Мара“,—вихопився й у нас Маленький Буренин, який заявив безапелційно, що „замість художньої речі маємо якусь макулатуру; очевидно, як результат зведення творчості до рівня продукування й приниження художника до ролі ремісника“...*)

І це пишеться тоді, коли кожна річ Винниченкова, кожна найменча дрібниця аж до газетної статті,—звертає на себе увагу всього громадянства, яке хоч трошки знається з друкованим словом, громадянства не тільки українського, а й сусіднього „московського“, що маючи нині певні причини ненавидіти Винниченка, старалося викинути з репертуару Винниченківські пьєси й т. п.

І цей факт загального визнання В. Винниченка за талановитого своєрідного й одного з найцікавіших письменників нашого часу, в зв'язку з тою безупинною гавканиною, що несеться кілька вже літ на його адресу,—поставить перед істориком літератури Української досить складне завдання: що саме у сучасників Винниченка викликало таке парадоксальне до нього відношення?

*) „Відродження“ 1918. ч. 65 (Нарис. О. Ковалевського).

Що ж до останньої праці Винниченка, то доводиться зконстатувати прояв законної легковажності, яка з'явилася ніби природним контрастом того, що мусів робити й переживати цей інтересний чоловік, як політичний діяч, і як письменник. В той час, коли його руками будувалось державне життя України, в хвилини відпочинку (та щеї примусового, під час перебування в Петербурзі по виклику бувшого московського уряду)—оживає письменник, який бере собі темою анекдотичний жах людей перед мікробом, і на фоні сучасності творить легку, безпретензійну комедію, ніби розряжуючи тим надто поважну, діловиту й тривожну атмосферу, в якій поставила його доля рідного краю.

Це так зрозуміло психологічно, так часто те можна здибати й в сфері письменства, й в сфері інших галузів художньої творчості. Згадайте, в який тяжкий момент свого життя покійний В. Грінченко написав може найвеселішу й найлегшу свою комедійку „Миротворці“. Згадайте поважного бітписця російського А. Гончарова, що в серйозний час дав свій „Літературний вечір“, який ввлекав ефектну статтю відомого критика про „Епідемію легкомислія“.

І коли з-під пера втомленого й знесиленого величезною громадсько-політичною роботою діяча й письменника з'являється легка комедія, місцями навіть подібна до фарса, місцями нерозроблена, часами—не додумана й не закінчена, як легкий жартовливий рисунок,—то не вже ж таки дозволить сумління говорити, що то є наслідок ремісництва, відповідно до потреб ринка! Говорити це тим більше, що твори того-ж Винниченка, яких набереться добрих півтора десятків томів, лежали не виданими саме в той час, коли на них був просто триумфальний попит.

Дійсно „Павну Мару“ не можна визнати блискучою річчю, навіть більш того—пьєса не удалась авторові, але ж як шкід, тільки начерк жартовливої карикатури на карикатурні форми нашого життя,—вона має й певний літературний інтерес і певну вартість. До того ж вона є цікавим малюнком тих психологічних потворств, що з'явилися наслідком сучасної безтолкової доби.

І хоча „Павна Мара“ не додає нового лавра до Винниченкового вінка,—тим часом вона не зайва ні в його літературнім бюджеті, ні в бюджеті української драми.

І коли справді треба кинути слова осуду й докору, то не на автора,—а на адресу видавництва, що займаючи почесне місце

Винниченкового Томаса Мура, дозволяє собі показувати нашому громадянству нові його речі в вигляді такої нікчемної ганчірки.

В. Старий.

525 *О. Кобець.* В Тарасову ніч. (Драматичні картини визволення України). Вид. Т-ва „Час“ у Києві. 1918 р. Ст. 16. Ц. 35 к.

„В Тарасову ніч“ надзвичайно цікаво задумана і виконана напів-фантастична драматична картина визволення України з московської кормиги неволі.

Читати, а тим паче бачити на кону цю мініатюрку—надзвичайна приємність.

Чудовий вірш, щирість, сердечність розмови будять у глядачів високопатріотичні почуття. Автор показує наочно навіть не-свідомому українцеві ті муки, які переживала поневолена Московщиною Україна, і як повільно освідомлення темного люду (в образі солдата-українця), який згубив за 263 роки неволі навіть назву свою, забув „чиї сини, яких батьків, ким за що закуті“... проходить в товщу маси. І коли той темний людинарешти зрозумів, що він досі робив злочин перед матіррю своєю Україною—то він іде визволяти її і розбивати її кайдани.

Картина кінчається апофеозом і співом: „Ще не вмерла Україна“.

З огляду на те, що її не дуже трудно поставити, пропонуємо всім „Прогвітам“, школам, аматорським гурткам, що святкуватимуть пам'ять великого нашого поета Т. Г. Шевченка, ставити цю драматичну картину в „Тарасові дні“.

Книжку видано чепурию і не дорого.

М. Садовський.

XII. Художні видання.

526 „Бім-бом, дзелень-бом!“ Малюнки *О. Судомори.* Видавництво „Час“ у Києві. 1918 р. Ц. 2 р. 50 коп.

З зацікавленням розглядав я цю книжку, бо видати щось подібного у Києві було досить безнадійно, та ще й на теперішні часи, коли друкарська справа переживає тяжку кризу: і відсутність фарб, і паперу, і цинку і т. ин. приладів страшенно утрудняє надрукування навіть невеличкої ілюстрованої книжки.

От-же видання дитячої пісеньки в ілюстраціях *О. Судомори*, переданих так близько до оригінальних малюнків—річ зовсім несподівана, і можна тільки привітати видавництво „Час“, що воно, не зважаючи на всілякі перешкоди, все ж взялося за надрукування таких складних малюнків.

Це перша спроба у нас, на Україні, і ми маємо надію, що видавництво „Час“ не зупиниться тільки на „Прибадашці“ та „Дзелень-бом“.

Що-ж торкається самого видання малюнків д. Судомори, то слід зауважити, що було б краще, коли б книжка мала може якийсь інший формат—чотирьох-кутний, або що, та щоб не так все було скупчено, не було такої тісноти—книжка далеко би більше виграла з зовнішнього боку.

Бо коли з боку художнього та технічного все виконано так добре, то можна б і побільшити поля навколо рисунків, а підписи одсунути даліше від малюнків.

Самі ж малюнки не всі однаково цікаві, хоч д. Судомора і виявив в них багато і знання і умілості. В нього є і розуміння плями, є і шукання стилю. Але він ще не зовсім увільнився від зайвих подробиць, не досить твердо ще володіє схематичним рисунком, часто розриває композиційну лінію і не завжди витримує гаму загального колориту.

До найкращих рисунків в книжці слід зачислити рисунок 2-й („біжить курочка з відром“) і рис. 3-й („бом-бом, дзелень бом щоб гасити кицін дом“). Дуже любя композиція самого „вищого дома“, кольорово-цікавий бенкет на останньому малюнку, хоч і обтяжений багатьма дрібницями. Шкода, що так не пощастило котик: і хвіст йому присмаливсь, а тут ще й художник надав йому обличчя бюрократа недавньої минувшини.

Наприкінці дозволю собі передати розмову дітей, тих безпретензійних рецензентів, що розглядали цю книжечку.

Хлопчик і дві його сестрички щільно і уважно придивляються до кожного малюнка.

— Он, бач, який дзвін!

— Ага! Та ось і драбинка...

— Навіщо драбинка?

— А як би шнур урвався, то котик злізе на драбинку, то паличкою почне бить...

Давза.

Найменча дівчинка, що довго приглядалася до кожної дрібниці, з глибокою задумою в оченятах ставить питання:

— А чого ж загорівся кицін дім?

Всі троє дивляться в книжку, один на другого і думають. Нарешті хлопець розв'язує завдання.

— Бачиш, киця пекла котикові млинці, а з печі як вискочили дві трісочки та впали на папер, на другі трісочки... Ну і зайнилося. Киця перелякалась...

— Ага,—підтримує старша дівчина,—налякалась, та вибігла на подвір'я і давай кричати....

— Та плакати,—додче молодша.

— Тай кричить,—продовжує хлопець:—рятуйте! От і прибігли півничок та курочка та як задзвонили!.. Потім набрали води і почали заливати вогонь водою, а котик ще й мокрим помелом, як побризкав, і погасили пожежу.

— І курочка вже не плавала? — допитується молодша дівчинка.—І в хатці нічого не згоріло? Можна знову пекти млинці?

— Так,—пояснює хлопець,—дрова згоріли, десь позаемалювались стіни тай все.

— І киця сміялася вже?

— Ну, розуміється: напекла млинців, пампушок. Ось, бач, який обід.

Дітьми книжку остаточно ухвалено!...

Проф. М. Г. Бурачек.

527 „Прибадашка“.—Малюнки О. Судомори, видання 1-ва „Час“ у Києві. 1918 р. Ц. 2 р. 50 коп.

Це видання належить, мабуть, до тієї ж категорії, що й „Дзелень-бом“, але по виконанню виглядає гірше, починаючи з обгортки, бо воно з'являється першою спробою, після якої вже вийшло „Дзелень Бом.“

Чи то залежало від паперу, чи від чогось другого, але малюнки виглядають якось грубо, лягли на папері тяжкими, не зовсім приємними плямами.

Правда, що дуже часто оригінал рисунку в репродукції втрачає свою силу й красу. Але гадаємо, що друкарський гріх на цей раз не такий великий і що оригінали малюнків і самі причинилися до того, що в репродукції вийшли не зовсім вдало.

Здається, що д. Судомора мав на меті надати своїм рисункам характер „лубка“. Меті своїй він не досяг, бо подробиці і дуже складний рисунок вбили безпосередню ваівність лубка, а відсутність простоти, розірваність ліній, незгармонізована маса різнобарвних плям дратують око і не лишають по собі приємного враження. Більш спокійною, більш гармонійною по загальному тону річчю можна назвати рисунок перший—„Як пас я свині“. На біду там несе фігура пастишка—не то він сидить, не то—стоїть. Але тут і плями кольорові лагідні і рисунок не пошарпаний і цілість колориту захищено. Багато гарного, щирого має в собі і рисунок 6-й („Як наварив я каші“). Хай там з ногою хлопця справа не зовсім ясна, вогню багато накручено, та з лівого боку зайво нарисовано пня, подібного більше на птицю,—але там є певний настрій, єсть почуття самоти і мовчазності поля. І вираз хлопчика—цікаво-лукавий—передано д. Судоморою дуже влучно.

І все-ж таки, не зважаючи на всі хиби видання і рисунків О. Судомори і на цю книжку треба дивитись тако-ж, як на плюс. Це перша ластівка з серії видань такого характеру і сподіваємось, що кожна нова книжка, як уже й свідчать „Дзельєв Бом“, наближуватиметься до кращих Європейських видань в цьому роді.

Професор М. Г. Бурачек.

XIII. Релігія та церква.

528 *Святе Євангеліє. (Господа нашого Ісуса Христа Святе Євангеліє) українською мовою.*—Вид. Кооперат. Товар. „Українська Книгарня“, Херсон, 1918 р., стор. 211, ц. 3 карб.

Видання Св. євангелія мовою українською—з'явище зовсім вчасне: його викликає пекуча потреба нашого часу. З пробудженням і поширенням свідомости національної на Україні, увагу громадянства нашого було звернено й на Св. Письмо. А задоволення ця потреба до цієї пори майже не зустрічала. Перше видання Св. євангелія мовою українською, що було зроблено Св. Синодом свого часу (в 1911 р.), давно вже розіродано й тепер являється майже бібліографічним раритетом. Синодальне видання можна зустрінути випадково й дуже рідко тільки хіба по деяких малих книгарнях, тай-то в поодиноких примірниках...

Але, щиро вітаючи це нове видання св. книги, ми не можемо виправдувати того шляху, яким воно з'явилося. Цей шлях—шлях „революційний“, це видання—видання приватне... І от з приводу цього, по нашому переконанню, цілком до-речі поставити руба таке питання церковно-юридичного змісту: чи натурально, щоб книги Св. Письма стали річчю приватного підприємства та приватного видавця? Міркуємо, що двох відповідей на це бути не може... з подвійної причини. А саме... Текст св. книг мовою народною має безумовно величезну цінність: він є джерелом релігійно-етичного виховання та освіти для народу, джерелом, якого нічим иншим замінити не можна, а також пам'ятником стану і розвою мови народної за певний час її історії. Суб'єктом права на цю власність є цілий церковно-релігійний народ в його цілокупності... Тим то бачимо, що у жодного народу право видання св. книг його ніколи не належить приватним особам та товариствам цивільним, а офіційним церковно-релігійним інституціям, яким доручено народом пильнувати релігійних справ взагалі... Цілком зрозуміло, що при протилежнім становленні цієї справи, право видання св. книг можна було б використати:

як за-для внутрішнього псування тексту, зовсім навмисного, з метою одмінити зміст св. письма, щоб виправдити особливості релігійно-етичних поглядів якогось там гуртка людей,—так і за-для зовнішнього псування, вже ненавмисного, а просто механічного—шляхом наростання друкарських помилко... Таким чином завжди загрожувала б величезна небезпека чистоті св. письма народнього, цього дорогоцінного скарбу не тільки релігійно-етичної вартости, але й духовно-культурної взагалі.

Що-до тексту св. Євангелія нашою мовою народною виданого, то ми повинні поставитись до нього пильно і поважно. Цей текст перевірено й виправлено ще недавно під пильним редагуванням таких знавців мови нашої, як академики—Ф. Є. Корш та О. О. Шахматов. Цей текст є дорогоцінним пам'ятником криштальнової чистоти нашої мови народної, яка вже нині під ріжноманітними сторонніми впливами починає помалу засмічуватися. Цей текст повинен стати до певного часу зразком за-для перекладу на народню мову решти св. книг як нового, так і старого завіту...

Через це все, визнаючи видання св. Євангелія мовою українською, вчинене Херсонським кооперативним товариством, за факт, уже невідмінний та відповідаючий цильній потребі сучасности,—щиро радимо видавництву, щоб відвернути від себе велику моральну відповідальність перед рідним народом за можливі шкідливі наслідки припущеного нкм прецедента,—звернутися за санкцією за-для свого видання св. Євангелія до якоїсь офіційної інституції церковної на сучасній Україні, найкраще—до Всеукраїнського Православного Церковного Собору.

Про саме видання слід сказати от що. Воно, як каже Херсонське видавництво, уявляє з себе „передрук без усяких змін з видання Найсвятійшого Правительствующого Синоду року тисяча девятьсот одинадцятого“. І це дійсно так: прочитавши це ново видане св. Євангеліє, ми ніде в ньому не помітили яких небудь відмін навіть в правопису. Св. книгу видано за-для нашого часу досить гарно і що-до паперу, і що-до друкарського шрифту. Є чимало друкарських помилок, а їх в таких виданнях зовсім не повинно бути; але помилки не такі, щоб в чому небудь змінiali або псували зміст священого тексту... Ціна на книгу, теж не велика (3 карб. за 211 стор.).

Священник Олександр Ходзицький.

Видавнича хроніка.

● У Києві отчинилася перша українська книгозбірня для загального користування книжками. Книгозбірня міститься на Пушкінській вул. ч. 3.

● У Києві заснувалося Державне видавництво при участі відомих українських діячів і письменників: О. Саліковського, П. Стєбницького, О. Лотоцького, Б. Лазаревського. Д. В. друкуватиме переважно книжки для селянського вжитку.

● Т-во „Час“ у Києві приняло до друку українські пісні та думи історичні (з додатком ілюстрацій та нот.) Д. Ревуцького; літературні етюди „Незабутні“ С. Петлюри; „Великі мандрівки малого Петруся“ (оповідання для дітей) Зірки, „Вогні і крові“ (збірник військових оповідань)—О. Майстрєнка.

● Видавництво „Всеувиго“ у Києві друкує такі підручники: 1) Б. Грінченко. Українська граматка до науки читання і писання, вид. 3-є. 2) С. Русова. Букварь, вид. 3-є, перероблене, з новими художніми малюнками. 3) І.-ж. Перша читанка для дорослих (для недільних і вечірніх шкіл), вид. 1-є. 4) М. Грінченко. Наша рідна мова. Перша читанка після граматики. (Ця книжка призначається на друге півріччя—січень-лютий-травень—для тих шкіл, в котрих будуть вести навчання по букварях Б. Грінченка і С. Русової). 5) Шапошников і Вальцов. Збірник алгебрійних задач, ч. 1 і 2, перекл. з моск. 6) Трояновський. Природа та її явища, перекл. з моск. 7) Баранов, П. Початкова фізика, перекл. з моск. 8) Шансель і Глезер. Практичний курс французької мови, ч. 1. 9) Шаланд. Граматика французької мови, ч. 1. 10) Портрет Т. Г. Шевченка. (80X60 s-m), мал. Сніжного.

● Вид. „Криниця“ у Києві друкує граматику (курс середньої школи) проф. Є. Тимченка.

● Воно-ж готує до друку друге доповнене видання оповідань М. Могиланського.

● Видавництво „Серп і Молот“ у Києві в белетристичній серії друкує такі книжки: Клим Поліщук. Серед могил і руйн. Оповідання в часів війни 1916—1917 року. Гейнріх Гейне. Повний збірник творів в 4 томах (в перекладі Д. Загула). Олекса Стороженко. Повний збірник творів в трьох книжках. Др. Осип Назарук. Проти орд Джингісхана. Історична повість з часів першого нападу татарів на Україну. Два томи. Генріх Ібсен. Повний збірник творів (в перекладі Миколи Голубця).

● Видавництво „Знання, то—Сила“ у Києві незабаром випускає з друку такі книжки—переклади з німецької мови: 1) Маркс та Фр. Енгельс. Комуністичний Маніфест. 2) Г. Гортєр. Історичний матеріалізм. 3) К. Каутський. Економічна наука Карла Маркса. 4) К. Каутський. Ерфуртський програм. 5) К. Каутський. Соціальна революція. 6) П. Кампфмейєр. Соціалдемократія в світлі культурного розвитку.

● Міністерство здоров'я і опікування (бувши головна медична санітарна управа) з серпня місяця розпочинає видання часопису „Вістник Міністерства здоров'я і опікування“, що має бути розміром 10 арк. і виходитиме що два місяці.

● Видавництво „Український Агроном“ у Києві розпочинає видання великого науково-громадського й літературного збірника-альманаха „Досвід“, що вийде з друку в кінці липня місяця. „Досвід“ опоражається літературною секцією видавництва і складатиметься по типу грубих часописів з широким програмом і відділами красного письменства, науки, публіцистики, оглядів українського й чужоземного життя, критико-бібліографічних розвідок і т. ин. До співробітництва в „Досвіді“ запрохано багатьох відомих письменників і літератів.

● Воно-ж випускає цими днями з друку нові видання: 1) Агрономічні порадики під редакцією А. Терниченка—1. Про хліборобство. 2. Про скотарство. 3. Про організацію господарства. 4. Про садівництво та городництво. (Кожен порадики—велика збірка систематизованих статей). 2) А. Терниченко. Курс хліборобства. Ч. 1. Грунтознавство. Підручник для сільсько-госп. шкіл і агроном курсів. 3) Курс хліборобства. Ч. II. Загальне хліборобство. 4) Є. Чикаленко. Як впорядкувати хазяйство в полі. Вид. 2-є виправлене. 5) Агроном і кооператор. III-й великий збірник статей. 6) О. Січківська. Домашнє виноробство. 7) Агр. А. Григорович. Машини в сільському хазяйстві.

● М. Грушевський готує до друку такі свої книжки: „Всесвітня історія в короткім огляді“ ч. V і „З історії українознавства і національного усвідомлення (Українознавство XIX в., Українська історіографія, М. Костомаров, В. Антонович, Ол. Лазаревський й ин.).

● Видавництво Грінченкової у Києві в близькому часі випускає з друку такі книжки бібліотеки „Молодість“: Г. Андерсен. Казки. Кн. друга (перекл. М. Загірня). Тальбот. Старшини у Вільбайській школі (перекл. М. Загірня).

● Видавництво „Співробітник“ д-ра М. А. Цітрєна у Києві (раніш було—„Сотрудник“),—в цьому році розпочало друкування на українській мові. В найближчому часі мають з'явитися такі книжки: Астряб. „Наглядна геометрія“; Лебединцев. „Алгебра“; його-ж. „Збірник арифметичних задач“ та „Арифметика“; Райсов. „Природознавство“; Шмєйль—„Людина“; його-ж. „Людина та животина“; його-ж. „Рослини“; Залєнський. „Ботаника“; його-ж. „Фізіологія рослин“; Зав'ялів. „Анатомія, фізіологія та гігієна“; Кукулєско. „Хемія“; Розєнберг. „Фізика“; Покровський. „Космографія“; Олександрів. „Сільське господарство“; Кістяківський. „Географія України“ й т. ин. — Крім цілком оригінальних творів, видавництво має перекласти найбільш цінні підручники, що були видані ним на російській мові. Цікаво зазначити, що „Співробітник“ є цілком не українське видавництво.

● Видавництво „Союз“ у Харкові незабаром випускає з друку такі книжки: проф. М. Сумцов. Хрестоматія по українській літературі, ч. I; проф. В. Данилевській и А. Богомолєв. Народный домъ, его задачи и общественное значение; проф. В. Галєєв, пр.-доц. А. Федоровський, Д. Педаєєв, В. Аверинъ и др.: Природа и население Слободской Украины, Харьк. губ. (Пособіє по родиновіддїнню); Н. Хоткевич. Кооперація въ Галичинѣ.

● Те-ж видавництво для української дитячої бібліотеки в першу чергу має видати: 1. Казки—ук-

раїнські народні, казки й легенди інших народів слов'янських, західних і східних, казки бр. Грімів, Андерсена та інших; 2. *Повісті й оповідання; вірші й байки* (українських і іностраних авторів).

● Полтавське видавничє Т-во „Зірка“ віддало до друку такі книжки: *Томпсона, С.*—1) „Сірий ведмідь Ваб“; 2) „Венніпегський вовк“. *Жуковського, В.*—„Як миші kota ховали“ (казка). *Мамина-Сібіряка*—1) „Казочка про молочко, вівсяну кашку та сірого kota Мурка“; 2) „Казочка про ворону чорну голівку та жовту птичку канарку“.

Літературне життя.

(Звістки та чутки).

◁▷ Товариство „Час“ має намір уложити й видати, по можливості швидко, повний *Словник українських письменників*.

Бажаючи дати читачам як найдокладніші відомості про життя й працю наших письменників (від Ів. Котляревського до останніх днів), прохаємо в найближчій часі дати можливо личервуючі відповіді на подані нижче запитання. В числі запитань уміщені також — „додатки“. В них прохаємо зазначити те, що ви хотіли б подати про себе, не обмежуючися нашими запитаннями, або ж просто написати коротенько свого життєпису, відкинувши нашу анкетку.

—1. Місце й час народження?—2. Соціальний стан батьків?—3. Ваша освіта?—4. Коли вперше почали писати?—5. Де й коли було уміщено перші твори?—6. Де друкувались потім?—7. Чи були збірники творів?—8. Чим були примушені заробляти на прожиття?—9. Ваші політичні переконання й участь у громадському житті під час 1 ої та після 2 ої револ. (по бажанню)—10. Власні додатки?

Відповідів на цю анкету поступає досить багато од письменників різного віку.

◁▷ При музеї Полтавської Губерніальної Народної Управи засновано „Історичний архів Полтавщини“ завдання якого єсть збирання, опис і вивчення всіх історичних документів, що мають відношення до історії краю.

В останній час, як уже зробилось відомим, знищено було дуже багато (почасти пограбовано, почасті спалено, а де-що так знищено) як громадських, так і приватних архивів та історичних колекцій, що мають величезне наукове значіння не тільки для історії Полтавщини, а навіть і всієї України. Необхідно врятувати все, що можна. Звертаючись до різних урядових інституцій, громадських і політичних організацій, а також і до приватних осіб за допомогою по збиранню та придбанню, як цілих архивів, так і окремих історичних документів і рукописів, Губерніальна Народна Управа просить, не одмовити в допомозі справі великого наукового значіння, — поширення „Історичного архіву Полтавщини“. При архіві єсть відділ, де збираються і систематизуються всі документи—писані та друковані, листи, листки, постанови і протоколи, як урядових, так і різних громадських і політичних організацій, періодичні

та неперіодичні видання, що мають відношення до революційно-національного руху на Полтавщині за останні роки. Звертатись зо всякими заявами та справками по саідуючій-адресі: „Історичний архів Полтавщини“ при музеї Губ. Народної Управи. Завідуючому К. Ів. Ляховичу.

◁▷ Видатний український письменник *В. Винниченко* енергійно працює над новими літературними творами. Не що давно в гурті приятелів він читав свою нову п'єсу: „Між двох сил“, яка являється, певне, найкращим його драматичним твором. З величезною художньою силою і правдивістю змальовано в цій справжній трагедії духову боротьбу тих шукачів „світової правди“, що сподівалися знайти її у відомій нам діяльності большевиків і мусіли так гірко розчаруватись в цих дійсних „варварах Півночі“. Ця психологічна драма розвивається на кривалому фоні історичних подій і дає глибоко змістовну картину недавнього минулого на Україні. П'єсу написано надзвичайно сценично, і вона безперечно уявлятиме собою велике придбання не тільки для української літератури, а також і для української сцени.

◁▷ Той же письменник закінчив одно реалістичного характеру оповідання.

◁▷ Відомий публіцист і знавець літератури української *С. Єфремов* закінчує короткий популярний курс *українського письменства*. Книжка має служити підручником в середніх школах на Україні.

◁▷ Український публіцист *П. Смуток* виготовив для друку книгу під назвою „Між двома революціями“ (начерки громадського життя за роки 1907—1918).

◁▷ Письменник *Ф. Матушевський* закінчує працю над виготовленням зразкового *Українського букваря*, скласти якого запропонувало йому Т-во „Час“.

◁▷ Письменник *С. Васильченко* скінчив роботу над новою своєю п'єсою. Сюжетом для п'єси письменник взяв популярну народню пісню про Кармелюка. П'єсу читано автором в гурті приятелів.

◁▷ Підготовляються до друку три томи творів *Михайла Жука* (перший том—ноєзії й два томи оповідань).

Цими днями *Михайло Жук* закінчує драматичний етюд.

◁▷ Український письменник *Григорів—Наис* склав підручник української історії для початкових шкіл і перших класів укр. гімназій.

◁▷ Учитель гімназії *О. Дробинюк* склав арифметику цілих чисел.

◁▷ *В. Боровик* готує переклади з *Мачтета Гаршина*, „Страчений Рай“ *Мільтона*.

Видавець—Т-во „Час“.

Редактор—В. Старий.

Нові видання, надіслані до редакції „Книгаря“.

749 Амічс, Е.—Шкільні товариші. Перекл. О. Діхтяря. Вид. друге. Т-во „Час“ у Києві. 1918 р. Ст. 245. Ц. 3 руб. 80 к.

Андреев, Л.—Петка на хуторі. Оп-видання. Перекл. В. Старого. Вид. Т-ва „Час“. Київ. 1918 р. Ст. 16. Ц. 20 коп.

Антонович, П.—Коротенька Історія Волині. (Виклад популярний). Вид. Волинськ. Губерн. Шкільн. Радн. Житомир. 1918 р. Ст. 68. Ц. 1 р. 75 коп.

Багалій, Д.—Історія Слободської України. (З 71 малюнками і 2 карт). Виданн. „Союз“ у Харькові. 1918 р. Ст. 308. Ц. 6 карб.

Білецький, Л.—Виховання емоціонально образного мислення і твори Т. Шевченка. Вид. педагог. журналу „Вільна Українська Школа“. Київ. 1918 р. Бібліотека вчителя № 4. Ст. 16. Ц. 50 коп.

Ванькевич, К.—Коротенький християнський православний катехизис з додатком щоденних молитов. Проскурів. 1918 р. Ст. 46, in 16°, ц. 60 коп.

755 Винниченко, В.—Павна Мара. Комедія на 4 дії. Вид. „Дзвін“. Київ. 1918 р. Ст. 80. Ц. 2 карб.

Гавптман, Гергарт.—Затоплений дзвін. Німецька драма казка. Переклав М. Голубець. Київ—Львів. 1918 р. Вид. друге. Накл. вид. „Серп і Молот“. Ст. 135. Ц. 2 р. 50 коп.

Gassenko, G.—Ist Cholmland Polnisch oder Ukrainisch? 1918 р. Ст. 8. Ціни не зазначено.

Гетьман Петро Сагайдачний. Історичне оповідання з повісті Д. Мордовця переробила М. Загірня. Вид. друге. Ст. 128., ц. 1 р. 80 к.

Гладкий, М.—Практический курс українського язика. Житомир. 1918 р. Ст. 152. Ц. 5 карб.

760 Грінченко, Б.—Серед криваного моря. (Оповідання). Пяте вид. з малюнками. Київ. 1918 р. Бібліотека „Молодість“. Ст. 91. Ц. 1 р. 60 к.

Грунскій, Н.—Украинское правописание, его основы и история. Изд. Т-ва „Знавіє“. 1918 р. Київ. Ст. 30. Ц. 1 р. 60 коп.

Грушевський, М.—З старих карток. (Оповідання). Київ. 1918 р. Ст. 95. Ц. 4 гривні.

Його-ж.—На порозі нової України. (Гадки і мрії). Київ. 1918 р. Ст. 120. Ц. 5. 20 гривен.

Давидовський, Гр.—На чужині. (на мішаний хор). Київ. 1918 р. Ст. 4. Ц. 2 руб.

765 Демуцький, П.—Перший десяток народніх українських пісень. Ст. 8. Ц. 2 карб.

Його-ж.—Другий десяток народніх українських пісень. Ст. 7. Ц. 2 карб.

Довгополюв, М.—В хвилях життя (на-риси). Ахтирка. 1918 р. Ст. 50. Ц. 75 коп.

Його-ж.—В дві неволі. Ахтирка. 1918 р. Ст. 32. Ціни не зазначено.

Доманицький, В.—Життя Тараса Шевченка. Одеса. 1918 р. Вид. „Селянська Само-освіта“. Ст. 16. Ц. 20 коп.

Дурдуковський, В.—Матеріали для шкільних ранків і вечірок в пам'ять Тараса Шевченка. ил. жур. „В. Укр. Шк.“ Бібліотека вчителя № 5. Київ. 1918 р. Ст. 15. Ц. 35 к.

770 Журнали і протоколи комісій Губернської Народньої Ради. Вид. Київ. Губерн. Нар. Самовр. Київ. 1918 р. Ст. 55. Ціни не зазначено.

Залізник, М.—Нариси про національне питання. Вид. „Серп і Молот“. Київ. 1918 р. Ст. 144. Ц. 2 карб.

Коваленко, Гр.—Арабська земля і Магметова віра. Вид. „Січ“ у Черкасах. 1918 р. Ст. 48. Ц. 1 карб.

Кононенко, М. С.—Хвилі. Ч. III. Полтава. 1918 р. Ст. 160. Ц. 2 карб.

Його-ж.—Хвилі. Ч. IV. Полтава. 1918 р. Ст. 160. Ц. 2 руб.

775 Ловецький, Ф.—Короткий моск.-укр. словник для юристів. Київ. 1918 р. Ст. 29. Ц. 1 карб. 30 коп.

Лондон, Д.—Бог Батьків. (Оповідання). Бібліот. Світової Літератури. № 1. Вид. Й. Мавського. Київ. 1918 р. Ст. 30. Ц. 70 коп.

Мамин Сібіряк, Д.—Пригоди статечної миші. (Перекл. учнів IV кл. першої Укр. Катерин. гимназії). Українське вид. в Катеринославі. 1918 р. Ст. 16. Ц. 30 коп.

Манжура, І.—Поезії. З додатком біографії написаної Д. Щукиним. Вид. „Січ“ у Черкасах. 1918 р. Ст. 86. Ц. 1 карб. 25 коп.

Методи обученія въ начальнихъ школахъ Таврической губ. Ч. I. Обученіє грамотѣ, чтенію и письму. Склад В. В. Симоновскій. Вид. Тавр. губ. Земства. Симферополь. 1918 р. Ст. 169 in 8° Ціни не зазначено.

780 Молитовничок щоденних молитов. Для любих діток українською мовою уложив свящ. К. Ванькевич. Проскурів. 1918 р. Ст. 16 in 32°. Ц. 20 коп.

Московсько-Український словник Т-ва „Час“. Київ. 1918 р. Ст. 234. Ц. 3 р. 50 к.

Мрія... (Сольо скрипкове з супров. фортепяно). Зложив Б. В. Крижановський. Львів. 1918 р. Ц. 1 карб.

Назарук, Осип.—Формальні проблеми української державности. Вид. „Вервигора“. Київ. 1918 р. Ст. 32. Ц. 85 коп.

Ожешкова, Е.—Gloria Victis! (Побореним слава!) Перекл. з польської С. Тобілевич. Вид. Т-ва „Час“. Київ. 1918 р. Ст. 48. Ц. 50 коп.

785 Пахаревський.—Оповідання. Книжка 1. Вид. друге. Вид. „Сіач“ у Черкасах. 1918 р. Ст. 116. Ц. 1 карб. 50 коп.

Його-ж.—Оповідання. Книжка 2. Вид. друге. Вид. „Сіач“ у Черкасах. 1918 р. Ст. 185. Ц. 2 карб. 40 коп.

Polyglott, G.—Schnellste Erlernung jeder Sprache. Ohne Lehrer. Ukrainisch. Ст. 29. Ц. 50 пфеніг.

Про небо.—За Флямарионом розказав С. Черкасенко. Вид. друге. Вид. „Сіач“ у Черкасах. 1918 р. Ст. 85. Ц. 1 карб. 30 коп.

Рабіндранат Тагор.—„Садовник“. Ліричні поезії. Вид. Юр. Сірого. Вид. „Дзвін“. Ст. 99. Ц. 2 карб. Київ. 1918 р.

790 Рай, Ляля-Ляйпат. Сучасне політичне становище Індії. З німецької мови переклав Ю. О. Видавництво „Серп і Молот“. Київ. 1918 р. Ст. 47. Ц. 90 коп.

Синявський, О.—Короткий нарис української мови. (З лекцій читаних на українських курсах у Харькові 1917 року.) Вид. „Союз“ у Харькові. 1918 р. Ст. 54. Ц. 1 р. 25 коп.

Старицька-Черняхівська, Л.—Гетьман Петро Дорошенко. Вид. Т-ва „Час“ у Києві. 1918 р. Ст. 172. Ц. 3 карб.

Сумцов, М., проф.—Старі зразки української народньої словестности. Вид. „Сіач“ у Черкасах. 1918 р. Ст. 12. Ц. 20 коп.

Його-ж.—Старі зразки української народньої словестности. Вид. „Сіач“ у Черкасах. 1918 р. Ст. 32. Ц. 40 коп.

795 Його-ж.—Начерки розвитку української літературної мови. Вид. „Союз“. Харьків. Культ. Істор. бібліот. під ред. проф. Вагалія. 1918 р. Ст. 40. Ц. 1 карб.

Стебницький, П. Я.—Україна в економіці Росії. Петроград. 1918 р. Ст. 41. Ціни не зазначено.

Сушницький, Ф. П.—Методи українознавства. Вид. „Вільна Українська Школа“. Бібліотека вчителя. Київ. 1918 р. Ст. 8. Ц. 15 к.

Його-ж.—Народність в творах Шевченка. Вид. жур. „Вільна Українська Школа“. „Бібліотека вчителя“ № 3. Київ. 1918 р. Ст. 16. Ц. 45 коп.

Толь, М.—Хвилини зневіря і шукань (Драматичний нарис на 1 дію). Ахтирка. 1918 р. Ст. 16. Ціни не зазначено.

800 Ткаченко, Д.—Пісні та вірші. Симферополь. 1918 р. Ст. 22. Ціни не зазначено.

Франко, І.—Збірничок творів. Вид. „Селянська Самоосвіта“. Одеса. 1918 р. Ст. 16. Ц. не зазначено.

Його-ж.—Іван Виленський. На Святоюрській горі. (Поєми). Київ. 1918 р. Вид. Т-ва „Вервигора“. Літер.-іст. секція, ч. 8. Ст. 64. Ц. 1 р. 20 коп.

Чепіга, Я.—Вільна Школа. Вид. „Українська Школа“. „Українська Педагогічна Бібліотека“. Ст. 72. Ц. 1 карб. Київ. 1918 р.

Чехов, А.—Білолобий. Оповідання. Перекл. Ю. Русов. Вид. „Українська Школа“. Ст. 11. Ц. 25 коп. Київ. 1918 р.

805 Шевченко, Т.—Катерина. Тополя. Всеукр. Учит. видав. Т-во. Київ. 1918 р. Ст. 39. Ц. 1 гривня 40 шагів.

Шелухин, С.—На пекучі теми. З лотоноша. Вид. Золотон. Т-ва „Просвіта“. 1918 р. Ст. 15. Ц. 20 коп.

Шугаєвський, В.—Монета и денежный счетъ въ лѣвобережной Украинѣ в XVII вѣкѣ. Вид. Т-во „Сіверянська Думка“. Чернігів. 1918 р. Ст. 47. Ц. 1 руб. 50 коп.

Яновська, Л.—Дзвін хо церкви скликає, та сам у їй не буває (Лісова квітка). Комедія на 4 дії. Вид. четверте. Вид. „Кривець“. Київ. 1918 р. Ст. 88. Ц. 1 р. 50 коп.

809 Вона-ж.—На сіножаті. Жарт. на 1 дію. Вид. „Вік“. „Селянська бібліотека“ № 24. Третє видання. Ст. 32. Ц. 35 коп. Київ. 1918 р.

Т во „ЧАС“ останніми часами видає такі нові книжки:

Пр. Спекторський Є. Основи права державного (Пер. О. Вечарняцького)	1	50
Доц. Свенціцький Ів. Основи науки про мову українську	1	60
Пр. Тимченко Є. Українська грамати́ка	2	25
Чернасенко Сп. Рідна школа, читанка I	1	30
Його-ж. Рідна школа, чит. II	2	10
Чепіга Я. Задачник для початкових народніх шкіл, рік другий	—	65
Науменко В. Загальні принципи українського правопису	—	25
Чепіга Я. Методичні замітки до навчання грамоти по звуковому методу	—	40
Гоголь М. Тарас Бульба (переклад М. Садовського)	2	—
Кобець О. В Тарасову ніч (драматичні картини для роковин смерті Т. Шевченка)	—	35
Де-Амичіс Е. Шкільні оповідання, кн. I. (За рідний край. Маленький ливар. В поміч батькові. Хлопчик-барабанщик. В лікарні)	—	60
„Будні“. Оповідання з чужих мов (Джіованні Чіампол - Родзевичової, А. Доде, Арне Гарберга, Г.-де Мопасана, К. Міксата, М. Кононіцької й инш.), т. I	2	25
Олесь О. „З журбою радість обнявся“, поезії, кн. I, вид. друге	1	40
Загул Д. З зелених гір (поезії)	1	60
Садовський М. Споми́ни з російсько-турецької війни 1877—78 р.	1	50
„Бім-бом, дзелень-бом!“ Нар. казочка, 8 великих малюнків в багатьох фарбах художника О. Судомори	2	50
Теж у чорній фарбі для розмальовування	—	—
„Прибадашна“. Нар. казка мал. О. Судомори	2	50
Старицька-Черняхівська Л. Гетьман Петро Дорошенко (драм.)	3	—
Ніновський А. Український правопис (словничок)	—	85
Стінний словник старовинних Українських слів	—	75
Московсько-Український словник „Час“	3	50
Американські оповідання. Упорядкував В. Старий	2	—
Старицька-Черняхівська Л. Останній сніп, вид. 2.	—	70
Де-Амичіс Е. Шкільні товариші (щоденник школяра), 2-е вид.	3	80
Гоголь М. Ревизор, комедія (перекл. М. Садовського)	—	—
Ожешкова Е. Gloria vietis. (Оповідання)	—	—
Гаршин В. Четарі дні. (Оповідання)	—	25
Андреев А. Петька на хуторі	—	20
Старицького М. Богдан Хмельницький	2	75

„ВІДРОДЖЕННЯ“

Щоденна Безпартійна Демократична Газета

(з ілюстрованим додатком).

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ: на місяць 8 карб., на 3 місяці 24 карб.

Передплата приймається тільки з першого числа кожного місяця.

Умови друкування оповістань: на 1 сторінці 2 карб. 50 к., на 4 сторінці 1 карб. 20 коп. за один рядок і шпальту за кожний раз. Особам, що шукають працю—1 карб. 50 коп. за 3 рядки за один раз.

Адреса редакції і контори: Київ, Театральна площ. № 48-а, телефон 57-16.

Приймається передплата на 1918 рік
на двохтижневий кооперативний журнал

„Кооперативна Зоря“

(рік видання перший),

що видається коштом і заходами Дніпровського Союзу Споживчих
Товариств, у КИІВІ.

Журнал ставить своїм завданням поширення, як серед членів кооперативів, так і серед ширшого загалу ідей кооперативних, буде розробляти та всебічно освітлювати питання, що цікавлять працівників і учасників кооперативного руху, буде допомагати їм несхибно прямувати шляхом широкого розвитку кооперації до кращого життя.

Журнал буде мати на меті обслуговування переважно споживчої кооперації на Україні.

Передплата: на рік—12 карбов.; на півроку—6 карб.; на чверть року—3 карб.;

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І КОНТОРИ: Київ, Інститутська, 4. Дніпровський Союз Споживчих Товариств.

Товариство „ЧАС“ у Київі
ПРОДОВЖУЄ НА 1918 РІК ВИДАННЯ
й приймає передплату

НА МІСЯШНИЙ КРИТИКО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ЧАСОПИС

Книгарь

літопис українського письменства,
(РІК ВИДАННЯ ДРУГИЙ)

Часопис „Книгарь“ подає повні відомости про діяльність всіх українських видавництв; оповіщає про всі наміри й плани кожного видавництва; про всі книжки, що вийшли або мають вийти.

„Книгарь“ при участі відомих українських письменників і знавців з різних спеціальностей дає оцінку кожного видання; оповідає про його зміст, зазначає його якости й хиби.

Ціна часопису „Книгарь“ з пересилкою на рік—15 карб.; на три місяці 4 карбованці. Перші чотири книжки „Книгаря“ за 1917 рок досилаються новим передплатникам за додаткову платню в 3 рублі. Оповістки видавництв по 50 к. за рядок.

Гроші на передплату надсилати по адресі: Київ. Володимирська 42, „ЧАС“, редакція „Книгаря“.

Видавець—Т-во „Час“.

Редактор—В. Старий.

Приймається передплата на 1918 рік
на щотижневий ілюстрований кооперативний часопис
„КОМАШІННЯ“

(6 ий рік видання)

Видання Київського Кредитового Союзу Кооперативних Установ.

Передплата на рік коштує 12 карб., на 1/2 р. 6 карб., на 1/4 року 3 карб.

Адреса редакції і контори: Київ, Інститутська, 3, Київський Кредитовий Союз Кооперативних Установ

Приймається передплата на щотижневу селянську газету

„Наше Село“.

Умови передплати: на 1 місяць—2 карб., на 2 м.—4 карб., на 3 м.—7 карб.

Адреса редакції і контори: Одеса, Катерин вул. Вид. Т-во „Селянська Самоосвіта“.

Редактор Ю. Грищенко.

Товариство „ЧАС“ у Київі

випустило з друку

Московсько-Українській Словник „ЧАС“.

ЦІНА 3 карб. 50 коп.

Склад видання в Гуртовій Книжній Коморі Т-ва „ЧАС“. Київ, Володимирська, 42.